

De Lichtbrenger

voor zoekers naar waarheid

Lucifer[®]

*Actuele onderwerpen gezien in het licht van de Oude Wijsheid of Theo-sofia:
de gemeenschappelijke bron van alle grote wereldreligies, filosofieën en wetenschappen*

**H.P. Blavatsky's
boodschap aan de
wereld**

**Geweld leidt tot
meer geweld**

**Hoe onze visie
op waarheid de
werkelijkheid
bepaalt**

**Wat werkt tegen
pesten op school?**

Afbeelding omslag:

Houtgravure van een onbekende kunstenaar, opgenomen in één van de boeken van de Franse astronoom Camille Flammarion. Het bijschrift luidde: “Een middeleeuwse pelgrim verhaalt dat hij het punt heeft ontdekt waar hemel en Aarde elkaar ontmoeten ...”.

Licht op ...

H.P. Blavatsky's boodschap aan de wereld

98

We moeten onderscheid maken tussen twee dingen: de Theosofia, die H.P. Blavatsky opnieuw aan de wereld voorlegde, en hoe de mensen deze begrijpen — of wat zij er van maken.

Herman C. Vermeulen

Geweld leidt tot meer geweld Slechts door vredelievende middelen krijg je vrede

100

Kun je terrorisme op een geweldloze manier bestrijden?

Barend Voorham

Hoe onze visie op waarheid de werkelijkheid bepaalt

107

Wordt waarheid nog slechts gezien als een economisch of politiek hulpmiddel, dat geld of invloed moet opleveren? Is het daarom niet een noodzaak waarheid beter te leren kennen? Ons begrip ervan bepaalt immers alle keuzes die we in het leven maken — en daarmee de toekomst van individu en samenleving.

Erwin Bomas

Wat werkelijk tegen pesten op school werkt

115

Op scholen wordt vaak gepest. Het 'KiVa'-programma, dat hier een constructief antwoord op wil geven, geeft in sommige opzichten blijk van een diep inzicht in de menselijke natuur. Theosofisch gezien neemt het de zaden voor toekomstig getreiter weg.

Henk Bezemer

Gesignaleerd

120

- » In het ijs en toch niet koud — de Iceman
- » Zijn er 'oceanen' van water onder de aardkorst?

Uw vragen

125

- » Wat gebeurt er na Kali-Yuga?

Activiteiten Agenda

127

- » Lezingen in januari/februari 2015

Licht op ...

H.P. Blavatsky's boodschap aan de wereld

Waarheid als product

In het artikel 'Hoe onze visie op waarheid de werkelijkheid bepaalt', dat u in dit nummer vindt, wordt getoond dat het in onze samenleving moeilijk is om waarheid ook als *waarheid* te behandelen. De waarheid is namelijk een product geworden: een product dat zijn financiële of politieke waarde heeft, en dat die waarde ook moet opbrengen. Ik bedoel hiermee dat waarheden die door middel van onderzoek gevonden zijn, zó worden aangepast en gepresenteerd dat ze een ander doel gaan dienen: voor de verkoop, voor politieke wensen, of als rechtvaardiging om met een oorlog of welke andere geweldpleging dan ook te beginnen; nog niet te spreken van het agiteren van mensen of creëren van situaties om zo handelingen te rechtvaardigen. De bekende uitspraak dat in oorlogstijd de waarheid als eerste sneuvelt, geeft al een heel duidelijk beeld. Wat er kan gebeuren met Waarheid, kunt u verder lezen in het genoemde artikel in dit nummer. Wij concentreren ons nu op ons begrip van de Waarheid in de boodschap van H.P. Blavatsky. Om dat te kunnen doen, maken we een onderscheid tussen de immer geldende theosofische principes, de *Theosofia*, en de voorbeelden uit haar tijd die H.P. Blavatsky gebruikte om deze principes te illustreren, de *Theosofie*.

Is de Theosofie achterhaald?

Nu zou u kunnen denken dat Theosofen, dus 'zij die de Theosofie bestuderen', zich niet schuldig maken aan het manipuleren van waarheid. Toch zien we dat originele teksten vaak worden aangepast. Ik ga er zonder meer van uit dat dit niet bewust of met kwade wil gebeurt — hoewel het veranderen van originele teksten toch niet goed te praten valt.

Een vraag die steeds vaker terugkeert is: wat is nu nog de waarde van H.P. Blavatsky's boodschap die zij vanaf 1875 bracht, als we deze vergelijken met de huidige stand van de moderne wetenschap en de vele ontwikkelingen die we sinds 1875 hebben doorgemaakt?

De Theosofia als Religieus-Filosofische Wiskunde

Wat bracht H.P. Blavatsky, toen ze in 1875 te New York *The Theosophical Society* oprichtte? Ze kwam met fysiek lege handen maar wel met een enorme schat aan kennis, en herstelde zo ons contact met de kennis van de Theosofia en het bestaan van de Loge van Wijsheid en Mededogen.

Laat ons eens afvragen wat de boodschap van Blavatsky inhield en inhoudt, en wat haar bedoelingen waren. Wat zij bracht kennen we onder verschillende namen zoals 'de Theosofia', 'de Goddelijke Wijsheid', 'Gupta-Vidyà'. Wat houdt het in? Het is een Universeel stelsel van leringen, een soort Religieus-Filosofische Wiskunde. Wiskunde is een formele wetenschap die onder andere getallen, patronen en structuren bestudeert door middel van een aantal axioma's. Het is een totaal andere benadering dan de aristotelische, 'empirische' wetenschap die probeert waarnemingen te generaliseren en zo tot wetten te komen. Maar dan maak je je afhankelijk van je eigen ervaringen. Als je bijvoorbeeld tot nu toe ervaren hebt dat alle mensen die uitgaan

van reïncarnatie Theosofen zijn, bouw je de redenering op: ‘dus iedereen die van reïncarnatie uitgaat is een Theosoof’. Dit is een te beperkte redenering, de logica is veel breder dan dit.

Wiskunde gaat uit van een beperkt aantal axioma’s. Deze axioma’s hebben met elkaar een onbeperkt aantal toepassingen en bieden evenzovele oplossingen. Elk axioma is een beperkte beschrijving van een ideaalbeeld, maar is wel universeel toepasbaar.

Continue groei

Als we deze parallel tussen de Theosofia en wiskunde zien, begrijpen we dat Blavatsky geen vastomlijnd of afgerond stelsel van uiterlijke vormen bracht, in de vorm van regels, een set dogma’s, een catechismus, of wat dan ook dat we uit ons hoofd kunnen leren en onnadenkend toe kunnen passen, om zo in harmonie met het geheel (óns geheel) verder te leven.

Blavatsky bracht de Theosofia, de goddelijke Wijsheid, een Wijsheid-systeem, een ‘Religieus-Filosofisch’ stelsel, en legde deze uit op basis van hypothesen: niet bedoeld om dogmatisch te volgen, maar om ze voor jezelf te bestuderen en toe te passen. Je dient zelfstandig te onderzoeken of je deze hypothesen in de natuur en in je eigen leven kunt herkennen. Door ze actief te onderzoeken en op je eigen niveau uit te werken, voeg je ervaringen toe aan je mentale en ethische schatkamer. Niet statisch maar dynamisch: want wanneer je, al onderzoekend, je individuele kwaliteiten aanvult en laat groeien, kan je vanuit een steeds grotere en diepere visie de Theosofia leven. Maar in de bovenstaande alinea zit ook het grootste probleem, want zoals Blavatsky zelf in de Inleiding van *De Geheime Leer* zegt, reagerend op de publicatie van Sinnett’s nieuwste boek *Esoteric Buddhism*: “Deze [de titel van Sinnett’s boek; HCV] bleek ongelukkig, omdat mensen altijd de gewoonte hebben zaken meer naar hun uiterlijk dan naar hun betekenis te beoordelen.”⁽¹⁾

De Theosofia: tijdloos actueel

Dit leert ons onderscheid te maken tussen twee dingen: enerzijds wat Blavatsky bracht, en anderzijds hoe de mensen het hebben begrepen, of erger nog, wat zij ervan gemaakt hebben. Als wij niet goed of helemaal niet begrijpen wat Blavatsky bedoelt, kunnen we Blavatsky niet verwijten dat wat zij ons bracht te beperkt of zelfs achterhaald zou zijn. De axioma’s in de wiskunde gaan al duizenden jaren mee en blijken nog steeds toepasbaar, en zo ook de Theosofia. Blavatsky bracht kennis voor de komende duizenden jaren. We zijn nog maar pas bezig de Theosofia te bestuderen.

Toen *De Geheime Leer* gereed werd gemaakt voor publicatie, vroegen de jonge medewerkers die Blavatsky daarbij geholpen hadden of zij er een goede inleiding bij kon schrijven, want alles in *De Geheime Leer* was (en is) zo nieuw en vreemd voor ons westerse denken. En zo deed ze, en de Proloog in *De Geheime Leer* werd een van de meest toegankelijke stukken voor ons over de drie theosofische grondstellingen. Dit zijn in feite de drie belangrijkste hypothesen of axioma’s die we zelf moeten onderzoeken. Deze drie grondstellingen geven ons een zeer diep inzicht, maar zijn tevens de perfecte check voor onszelf: als we een gedachte of conclusie uit de leringen halen die niet met deze drie overeenstemt, dan weten we onmiddellijk dat we een gedachte hebben opgebouwd die niet overeenstemt met de Theosofia, zoals door Blavatsky gebracht.

Nu, bijna 140 jaar nadat Blavatsky begon de denkgarelen van de mensheid te doorbreken en ons weer bekendmaakte met de Theosofia, past ons bescheidenheid en dienen we ons af te vragen of ons begrip wel juist is, voordat we zeggen dat de Theosofia achterhaald is of inconsequent is. Dan zouden we aan moeten tonen dat deze theosofische axioma’s niet overeenstemmen met de feiten. En dit is naar ons beste weten nog nooit gebeurd. H.P. Blavatsky liet ons juist zien dat de principes van de Theosofia universeel zijn. Door vanuit alle hoeken en gaten van de verschillende oude Tradities voorbeelden en overeenkomsten aan te halen, liet ze ons de universaliteit ervan zien. Kortom: de Theosofia is nog nooit zo actueel geweest als nu; bijna dagelijks wordt haar juistheid bewezen.

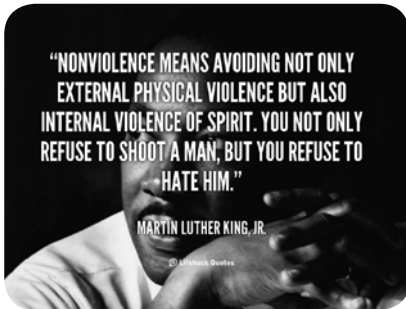
Herman C. Vermeulen

Referentie

1. H.P. Blavatsky, *De Geheime Leer*, deel I. Theosophical University Press Agency, Den Haag 1988, blz xviii.

Geweld leidt tot meer geweld

Slechts door vredelievende middelen krijg je vrede

Kerngedachten:

- » Eenheidsbesef is de sterkste vredeskracht.
- » Je bereikt vrede door een integrale aanpak. Alle partijen moeten tot een mentaliteitsverandering komen: het gevoel van afgescheidenheid maakt plaats voor een besef van verbondenheid.
- » Wanneer terroristen volledig geïsoleerd worden, zal hun kracht wegvallen.
- » Het meest adequate antwoord op geweld is *ahimsa*: een volstrekte non-coöperatie met elke vorm van geweld, agressie of zelfzucht.
- » Er is principieel altijd een uitweg mogelijk die leidt tot harmonie.

De redactie van *Lucifer* kreeg een zeer belangrijke vraag toegestuurd, die we hier, enigszins verkort, weergeven.

Omdat er de laatste tijd veel over de verschrikkelijke daden van IS wordt bericht, vroeg ik me af of er nog wel een geweldloze, niet-fysieke oplossing mogelijk is als we hier vanuit de Theosofie naar kijken? Naar mijn mening lijkt het dat deze groepering helemaal niet bereid is om ook maar over iets te praten of na te denken als het gaat om de manier van het brengen van hun boodschap. De vraag is dan: is er voor dit actuele probleem een praktische oplossing OP DIT MOMENT, dus niet als een abstract studie-object, maar echt een oplossing?

Onderstaand artikel is een poging tot een antwoord.

Voor velen was 2014 een afschuwelijk jaar: ebola, oorlog in Oekraïne en vooral ook de dreiging van de Islamitische Staat (IS). Hele bevolkingsgroepen werden uitgemoord, vrouwen en meisjes als slavinnen meegevoerd. Mensen werden gedwongen zich tot (een bekrompen vorm van) de Islam te bekeren of kregen anders de kogel. Wat bij ons misschien het meeste afschuw opriep, was de in Hollywood-enscenering uitgevoerde ontvoering van enkele Amerikanen en Britten; onschuldige mensen die vaak uit menslievendheid zich in het oorlogsgebied bevonden.

Er ontstond begrijpelijkerwijs een gevoel dat we 'iets' moesten doen. Maar wat? Met deze barbaren van de IS valt niet te praten. Ze zijn alleen

maar met geweld tegen te houden, was de algemene opinie. Vandaar dat er in veel westerse landen een breed gedragen gevoel was dat we militair moesten ingrijpen. Soldaten sturen is echter minder populair, want de kans is dan niet ondenkbeeldig dat zij gedood worden. Bombardementen met vliegtuigen zijn redelijk veilig. We moeten 'ze' platbombarderen, zei een Nederlandse politicus in de Tweede Kamer. Velen zijn het daarmee eens. Slechts een kleine minderheid is tegen deze bombardementen.

Hoewel het te begrijpen is dat we met geweld de wreedheden van IS willen stoppen, zou het goed zijn eerst grondig na te denken of tegengeweld het middel is om de agressie van IS in te dammen.

Gevoel van afgescheidenheid

Als eerste zouden we ons de vraag moeten stellen waar het geweld van IS vandaan komt. Hoe kan het dat duizenden Moslims zich tot deze afschuwelijke, oorlogszuchtige groep aangetrokken voelen? Dat Moslims uit de regio de wapens oppakken, is nog enigszins te begrijpen, maar over de hele wereld, zeker ook in de westerse landen, hebben jongemannen hun biezen gepakt en zijn naar Syrië vertrokken om deel te nemen aan de oorlog.

Er gebeurt niets zonder oorzaak. IS is niet uit de lucht komen vallen. Daarom moeten we – willen we het geweld stoppen – eerst op zoek naar de oorzaken die geleid hebben tot die wrede handelingen van deze terroristische organisatie.

Ten grondslag aan handelingen liggen gedachten. Er is dus een bepaalde mentaliteit die geleid heeft tot IS. Wat is die mentaliteit?

Die mentaliteit heeft als hoofdkenmerk een extreme vorm van het gevoel van afgescheidenheid. Daarmee bedoelen we dat iemand zich los waant van anderen. Hij denkt dat hij niets met die anderen te maken heeft. Hij voelt zich superieur of juist minderwaardig. Hij ziet op geen enkele wijze een overeenkomst tussen zichzelf en andersdenkenden. Dit gevoel kan ook in een groep heersen, zoals bij IS. De groepsleden zetten zich af tegen anderen.

Als dit gevoel sterk is, kun je spreken van een ziekelijke waan. Dit gevoel van afgescheidenheid is ook werkelijk een illusie, een spookbeeld, want er bestaat helemaal geen afgescheidenheid. Immers, we hebben wel degelijk alles met elkaar te maken. We bestaan in feite dankzij elkaar. Er zijn onlosmakelijk banden tussen ons.

Zeker niet alleen Moslims lijden aan deze waan. Het is de overheersende mentaliteit van de grote meerderheid der mensen. Kijk hoe regeringen van landen zich los wanen van anderen. Ook als landen een gemeenschappelijke achtergrond hebben – zoals de landen van de EU, of Arabische landen – is het toch vrijwel onmogelijk om tot consensus te komen. Zelfs als het belang van alle landen op het spel staat, zoals in het geval van milieuverontreiniging, dan nog lukt het niet om tot een gemeenschappelijk beleid te komen, omdat bijna elk land bang is dat de voorgenomen maatregelen zijn belang schaden.

Wanneer nu dit gevoel van afgescheidenheid overgoten wordt door een religieus sausje, dan neemt het extreme vormen aan. Dan meent men dat het zelfgekozen isolement van God gegeven is, beschouwt men zich als het 'uitverkoren volk' en is bereid om alles te doen, in de waan verkerende dat God hiertoe opdracht heeft gegeven. Als dit

soort ideeën sterk in een groep aanwezig is, dan kan elke listige godsdienstige leider mensen zo ophitsen, dat zij in de rij gaan staan om zich als eerste met een bomgordel in de vijandelijke linies te begeven, teneinde zichzelf en zo veel mogelijk anderen op te blazen.

Eenheid

De oorzaak dat het gevoel van afgescheidenheid zo dominant is in de samenleving, is te wijten aan het ontbreken van een op logica gebaseerde levensfilosofie. Enerzijds zijn er de dogmatische godsdiensten, die uitgaan van een buiten de kosmos staande god, en die een strikt onderscheid tussen goed en kwaad kennen; anderzijds is er de materialistische wetenschap, die alles wat niet gemeten kan worden ontkent.

De Kosmos evenwel is gebaseerd op de eenheid van al het Leven. Het Leven zelf is grenzenloos. Alles en ieder hoort daartoe. Zelfs het kleinste atoom kan daarin niet gemist worden. Zou het vernietigd kunnen worden, dan stortte het hele heelal ineen.

Alle grote wijzen en zieners hebben ons op die eenheid gewezen. Door dat besef van eenheid in onszelf te ontwikkelen bieden we een tegenkracht voor het gevoel van afgescheidenheid. Eenheidsbesef is daarom de sterkste vredeskracht.

Vanuit die eenheid is het leven te verklaren, is ook de strijd van de mens te verklaren. De mens moet leren zijn eigen kern te hervinden en daarmee het besef van de samenhang der dingen te ervaren. Zolang deze idee nog bij een beperkte groep mensen bekend is, wordt aan het gevoel van afgescheidenheid onvoldoende tegenwicht geboden, met alle gevolgen van dien.

Karma

Helaas, deze mentaliteit van het isolement is niet iets nieuws. Er bevindt zich een door godsdienstige fanatici getrokken bloedig spoor in de geschiedenis van de mensheid. Deelnemers aan kruistochten in de middeleeuwen, op de basisschool voorgesteld als oorlogen om het Heilige Land te bevrijden, hadden dezelfde mentaliteit als de IS-strijders nu. Ook toen verlieten jongemannen, soms zelfs kinderen en vrouwen, huis en haard om zich in een wrede oorlog te begeven. Hele dorpen werden platgebrand en duizenden onschuldigen vermoord, alleen omdat ze een andere godsdienst hadden. Ook in de recentere geschiedenis zien we deze wreedheden: denk aan de genocide op Armeniërs in Turkije, de Sovjet-Unie onder Stalin en de *Killing Fields* in Cambodja.

De gevolgen van daden zijn niet uitgewist als mensen sterven. Elke daad en elke gedachte, die ten grondslag aan een handeling ligt, zal mettertijd zijn gevolgen geven. Er heerst een strikte wetmatigheid van oorzaak en gevolg. Krachtens deze wet van karma worden we altijd geconfronteerd met onszelf: onze daden en gedachten. De omstandigheden van ons leven zijn de gevolgen van onszelf. We leven daarom in een tijd die ook bij ons past. Als je daarom naar de geschiedenis van de mensheid kijkt, dan is het niet verbazingwekkend dat een terreurgroep als IS kon ontstaan. Omdat de algemene mentaliteit, zoals gezegd, gekenmerkt wordt door het gevoel van afgescheidenheid, ligt het zelfs voor de hand dat reïncarnerende ego's die gevoelig zijn voor de propaganda van terreurgroepen, juist nu geboren worden. Ze horen bij deze tijd. Ze hebben in vorige levens een karakteristiek opgebouwd, die aangetrokken wordt tot deze fanatieke gedachtesfeer.

Het gebruik van geweld is een laatste redmiddel. Een aspect van geweld is dat het onvoorspelbaar is. Hoewel het aanvankelijk de bedoeling kan zijn om beperkt geweld toe te passen, zijn de gevolgen, als je eenmaal geweld hebt gebruikt, onvoorspelbaar. Geweld brengt altijd onverwachte resultaten teweeg en leidt bijna altijd tot vergelding. (Dalai Lama)

Alleen in die omgevingen kunnen ze zichzelf worden. Maar ook mensen die IS met bommentapijten van de kaart willen vegen, verschillen in mentaliteit wellicht minder van hun vijand dan ze zelf ooit voor mogelijk houden. Kortom, of we het nu leuk vinden of niet, wij, de gehele wereldbevolking, hebben deze wereld gemaakt tot wat ze is. We zijn er verantwoordelijk voor. En het klinkt misschien vreemd, maar juist omdat we er verantwoordelijk voor zijn, kunnen we de wereld ook veranderen door onszelf te veranderen.

Geschiedenis van afgescheidenheid

Zelfs een oppervlakkige studie van de geschiedenis van de laatste honderd jaar van het Midden-Oosten leert dat het Westen er in grote mate toe bijgedragen heeft, dat er nu zo'n explosieve situatie is. Er is een enorme complexiteit van factoren die hiertoe geleid hebben. Vastgesteld kan in ieder geval wel worden dat het Midden-Oosten een product van de mentaliteit van afgescheidenheid is, die bij de vele heersers van dit gebied dominant was, waarbij met de bewoners gesold werd alsof het marionetten in een poppenkast waren. Een land als Irak bijvoorbeeld werd,

nadat het door Mongolen geplunderd was, in de 16e eeuw door de Turken ingenomen. In 1917 kwam het onder Brits mandaat. Het werd even onafhankelijk en werd vervolgens in 1941 opnieuw door de Britten veroverd. Pas in 1958 wist het zich van Britse overheersing te bevrijden. Zo is de staat Israël eveneens een westers product, voor een belangrijk deel voortgekomen uit een collectief schuldgevoel wegens de massamoord op miljoenen Joden. Dat door het stichten van dit land tienduizenden Palestijnen van hun land verdreven werden, heeft uiteraard ook niet bijgedragen aan harmonie in de regio.

Moslims voelen zich al eeuwenlang – al dan niet terecht – gediscrimineerd en vernederd. De hooghartige houding van de vreemde overheersers van islamitische landen, de laatdunkende uitingen over de Islam en de profeet Mohammed, die eeuwenlang in talloze geschriften als de antichrist werd voorgesteld, hebben de frustraties tot een kookpunt gebracht. Ook veel van de naar onze streken geëmigreerde Moslims voelen zich 'tweederangs burgers'. Weliswaar mogen zij hun godsdienst belijden en gelukkig zijn er genoeg mensen die ze respecteren, maar we weten natuurlijk ook dat velen op hen neerkijken.

In het Midden-Oosten zelf zijn weinig Moslims geschoold. Velen hebben nooit geleerd zelfstandig te denken. In de tijd van de Koude Oorlog werden ze door westerse mogendheden voor hun karretje gespannen. Als ze zich afwendden van het communisme en de Sovjet-Unie, kregen ze steun, vaak ook militaire. Zo is de beruchte terreurgroep Al Qaida een Amerikaanse 'uitvinding', omdat ze in Afghanistan de wapens tegen de Sovjet-Unie opnam. Al Qaida bleek een boemerang en keerde zich tegen de VS. Na de terreurdaden van 9-11 nam de haat jegens Moslims enorm toe, wat leidde tot oorlogen in Afghanistan en Irak, die, zoals we nu weten, niet altijd op de juiste gronden begonnen werden. Die oorlogen zorgden er weer voor dat de haat van Moslims ten opzichte van het Westen groeide. De Amerikaanse bezetting van Irak leidde tot een sjitisch bewind in Bagdad en tot uitsluiting en discriminatie van de Soennieten. Deze gefrustreerde Soennieten konden gemakkelijk door IS gerekruteerd worden. En toen ze Amerikaanse wapens buit maakten, achtergelaten door vluchtende Irakese soldaten, bleek IS 'opeens' voor ons een bedreiging van onze waarden.

We geven de geschiedenis nu wel heel kort weer, maar vaststaat dat het huidige conflict in Irak en Syrië geen lokale oorlog is, maar het gevolg van een jaren-, ja, eeuwenlang durende opeenhoping van disharmonische daden, verlicht door vrijwel de gehele internationale gemeenschap

en gemotiveerd vanuit een gevoel van afgescheidenheid. Er is hier eigenlijk sprake van een soort wereldoorlog uitgevochten op een stukje aarde.

Ziekte is meestal ook niet het gevolg van een enkele oorzaak. Als iemand door een ongezonde levenshouding, stress, slecht eten, roken, weinig beweging en onvoldoende rust ziek is, dan komt die ziekte voort uit een totale toestand van disharmonie en niet uit één enkele oorzaak.

Alleen door een andere karakteristiek verdwijnt de disharmonie

Proberen de gevolgen van disharmonie weg te nemen, zonder de karakteristiek die aan de oorzaken ervan ten grondslag ligt te willen veranderen, is dweilen met de kraan open. Ofwel, je kunt bepaalde gevolgen wel trachten te elimineren, maar als je voortdurend nieuwe oorzaken met eenzelfde karakteristiek schept, verandert er feitelijk niet veel.

Zijn de karakteristieken die geleid hebben tot de gewelddadigheden in het Midden-Oosten veranderd? Zolang er nog steeds de waan heerst dat de eigen groep beter is dan andere groepen, blijft er oorlog bestaan. Iedere wereldburger die dit gevoel koestert, draagt in feite bij tot de disharmonie. Ofwel, hoe wij in het Westen omgaan met Moslims en alle andere groepen binnen onze samenleving, heeft ook effect op de toestand daar.

Karma werkt omdat er eenheid in het leven is. Aangezien alle levende wezens met elkaar verbonden zijn, heeft wat de één doet effect op de ander, ook al wonen die twee duizenden kilometers van elkaar. Je moet daarom de mensheid als één geheel zien.

Mensen zijn denkers. Gedachten zijn reële entiteiten, die de denksfeer van de gehele aarde bepalen. Gedachten van haat en minachting, in ons land gedacht, houden zich niet aan landsgrenzen en versterken daarom dezelfde soort gedachten elders in de wereld. Hetzelfde geldt uiteraard voor positieve gedachten. We kunnen niet beweren dat wij niets met het Midden-Oosten te maken hebben. Wellicht zonder het te beseffen beïnvloeden we met ons denken voortdurend de sfeer daar.

De wet van herstel van harmonie

Nu roept elke gedachte en handeling van disharmonie een tegenreactie op. Karma is ook de wet van het herstel van harmonie. Je kunt niet zonder gevolgen neerkijken op de bewoners van het Midden-Oosten of die regio trachten te overheersen, omdat onze olie ervandaan komt. Dat slaat op ons terug.

Geweld roept daarom altijd geweld op. Kijk om je heen en je ziet dat deze op karma gebaseerde stelling dagelijks in de praktijk van het leven wordt bewaarheid.

Wat gebeurde er toen de *war on terror* afgevaardigd werd en in Afghanistan en Irak westerse mogendheden met veel wapengekletter de machthebbers verdreven? Als je de wetmatigheid van karma doorziet, wist je dat dit alleen maar tot grotere chaos en ellende zou moeten leiden. In het pamflet *Het doel heiligt de middelen nooit*⁽¹⁾ uit 2001 voorspelden we dat als de aangevallenen (de VS) met geweld zouden reageren op de aanval op de Twin Towers, het geweld in de wereld alleen maar groter zou worden. Zo kunnen we met dezelfde zekerheid voorspellen dat de bombardementen op IS op niet al te lange termijn tot nieuwe, wellicht nog heftigere vormen van geweld zullen leiden. Nu al hebben de westerse vliegtuigen mensen uit de regio vervuld met haat jegens degenen die bombardeerden. Die haat vind je zeker niet alleen bij de militanten van IS, zelfs niet bij diegenen die te lijden hebben gehad onder wat men eufemistisch *collateral damage* noemt, ofwel onschuldige burgers die 'per ongeluk' door de bombardementen getroffen zijn. Waarom werd er niet ingegrepen, zo hoor je al, toen president Assad van Syrië met gifgas duizenden onschuldigen uitmoordde? Was dat niet even wreed als de onthoofdingen van IS? De haat jegens het Westen groeit. Er zijn echter ook partijen in het Midden-Oosten die wel instemmen met de bombardementen. Die komen dus te staan tegenover hen die het er niet mee eens zijn. De kiem van het nieuwe conflict is er al.

Beantwoord haat met liefde

De enorme complexiteit van oorzaken die tot de oorlog tussen zoveel groepen in het Midden-Oosten heeft geleid, bewijst al dat een enkelvoudige oplossing voor het conflict niet bestaat. De mentaliteit moet veranderen, wil duurzame vrede mogelijk zijn.

We hoeven ons echt niet op IS alleen te richten. We spreken de hele mensheid aan, niemand uitgesloten. Het gaat om een integrale aanpak. De nieuwe manier van denken moet overal wortel schieten. Pas dan verdwijnen brandhaarden als die in Irak. Je kunt regionale conflicten niet als losstaand van de wereld oplossen. Doe je dat, dan ontstaat elders een nieuw conflict. Het is hetzelfde als een opgebold tapijt. Als je een bobbel wegstrijkt, komt ergens anders een nieuwe bobbel. Pas als je het tapijt in zijn geheel meer ruimte geeft, verdwijnt de bobbel.

De terroristen van IS weten hoe belangrijk gedachten zijn. Daarom maken zij zo veelvuldig en handig gebruik van

de sociale media. Het is de propaganda van de haat. Die heeft een tweeledig effect. In de eerste plaats worden de zwakke islamitische broeders hierdoor vergiftigd en zijn ze bereid IS te volgen. Anderzijds worden heel veel mensen bang. Angst is een passieve vorm van haat.⁽²⁾ Hij draagt bij tot de algemene sfeer van gruwel, agressie, haat en geweld. Werkelijke vrede-stichters beantwoorden haat nooit met haat maar met liefde en kalmte. We moeten zelfverzekerd en voortdurend gedachten van een andere karakteristiek tegenover die van agressie plaatsen. En dit in proactieve zin. We moeten bewust niet meegaan in de sfeer van terreur, maar positieve, opbouwende ideeën tegenover de haat plaatsen. We zullen enkele van die ideeën bespreken.

Uitwisseling ideeën

Een belangrijke stimulans tot vrede is dat we andersdenkenden accepteren. En met accepteren bedoelen we iets anders dan tolereren. Dat laatste houdt veelal in dat je de ander gedooft, maar er verder niet of nauwelijks mee communiceert. Als je iemand accepteert, ga je ervan uit dat ook hij wel eens een deel van de waarheid kan hebben. Er vindt een uitwisseling van ideeën plaats. Je probeert in een open communicatie samen een grotere waarheid te bereiken.⁽³⁾

Om een voorbeeld te geven: als je met elkaar op een open wijze over de Islam, over het begrip Allah en over de Islam in relatie met andere religies zou praten, dan konden zowel Moslims als niet-Moslims er ongetwijfeld hun voordeel mee doen. Het woord 'Islam' komt van dezelfde Arabische wortel - s l m - als 'Salaam', vrede. Alleen deze simpele woordafleiding kan al een thema voor een diepgaand gesprek zijn tussen Moslims en niet-Moslims. Iedereen moet dan natuurlijk wel bereid zijn naar de ander te luisteren en zijn eigen visie ter discussie te stellen. Ongetwijfeld zijn er mensen die dit utopisch vinden, omdat er in alle kampen zoveel dogmatici zijn. Maar vrede-stichters zouden juist moeten proberen de gematigden van de verschillende godsdiensten op te zoeken, bij elkaar te brengen en dan tot consensus te komen. We zouden hen kunnen steunen, financieel als het moet, maar vooral ook moreel. Als je overal zulke kernen vormt, heeft dat ongetwijfeld zijn effect op anderen.

Onpartijdigheid

Heel belangrijk in het communiceren met anderen, is dat er een strikte onpartijdigheid in acht wordt genomen. Partijdigheid is altijd een vorm van zelfzucht, van afscheidenheid en leidt altijd tot disharmonie.

Als je de wereld werkelijk van geweld en oorlog wilt bevrijden, dan moet je in alle gevallen boven de partijen staan. Als het Westen bijvoorbeeld in het conflict in Oekraïne niet voor één partij had gekozen maar onpartijdig zijn hulp had aangeboden, dan hadden we een verzoenende rol kunnen spelen. Nu zijn we partij en dus is er ook een tegenpartij.

Kortom, burgers in hun eigen wereld, en regeringen in de internationale gemeenschap, moeten ten opzichte van elk land een vriendelijke maar neutrale grondhouding aannemen.

Gelijkwaardigheid

Laat zien dat je werkelijk – en niet alleen in woord – de ander als gelijkwaardig beschouwt. We zijn niet beter dan anderen. We zijn niet meer waard. De verschillen tussen mensen, die ongetwijfeld bestaan, houden geen verschil in *gelijkwaardigheid* in. Als mensen als grondhouding de gelijkwaardigheid van alle mensen aannemen, weerspiegelt zich dat in de wereld. Dat is nu helaas niet het geval. Om een concreet voorbeeld te noemen: van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties wordt verondersteld dat hij de wereldbevolking representeert. Er is echter niet één islamitisch land in de Raad net zomin als een miljard Hindu's vertegenwoordigd zijn. Er zitten – op China na – alleen christelijke landen in. Als je werkelijk de ander als gelijkwaardig beschouwt, organiseer je de Veiligheidsraad zo, dat ook Moslims, Hindu's en Buddhisten vertegenwoordigd zijn.

De wens van de zogenaamde ontwikkelingslanden om ook volwaardig mee te doen in de Veiligheidsraad klinkt al decennia, maar de machthebbers peinen er zelfs niet over hun macht ter discussie te stellen. Maar waarom zou een continent als Europa drie vertegenwoordigers in de Veiligheidsraad moeten hebben – Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Rusland – terwijl heel Afrika en Zuid-Amerika niet vertegenwoordigd zijn? Het is toch veel eerlijker – en draagt dus direct bij aan vrede en harmonie – als bijvoorbeeld elke regio haar vertegenwoordiger had.

Onzelfzuchtigheid

Je kunt alleen onpartijdig zijn en de ander als gelijkwaardig beschouwen, als je ten minste iets van onzelfzuchtigheid in jezelf ontwikkeld hebt en dus niet altijd van het gevoel van afgescheidenheid uitgaat. Het buitenlands beleid van staten wordt nu helaas voor een groot deel wel bepaald door eigenbelang.

Onzelfzuchtigheid houdt ook in dat rijke landen de arme

steunen, helpen te ontwikkelen en hun eerlijke handelsrelaties aanbieden. Nederland liep jarenlang voorop in ontwikkelingshulp, maar die hulp daalde substantieel en is nu bovendien gekoppeld aan de belangen van het bedrijfsleven. De principiële verandering van de Nederlandse ontwikkelingshulp heeft, op een enkeling na, niet voor grote beroering gezorgd in ons vaderland.⁽⁴⁾ Toch begrijpt iedereen dat we allen in contact met anderen staan. We kunnen door ons voorbeeld laten zien dat onzelfzuchtigheid mogelijk is. Ieder mens kan zelf uitdragen hoe hij vindt dat de wereld eruit moet zien. Zeker, dit is een beleid op de lange termijn. Maar de zekerheid dat elke oprechte poging mettertijd zijn vruchten oplevert – precies zoals geweld altijd geweld oproept – leert ons het zachtmoedige geduld te ontwikkelen en door te gaan ons ideaal te leven.

Ingrijpen op korte termijn?

Uit het voorgaande blijkt dat de toestand van het denken van mensen de toestand in de wereld bepaalt. Daarom bestaat er geen kortetermijnoplossing voor het Midden-Oosten. Wat in generaties is scheefgegroeid, heeft ook generaties nodig om weer recht te worden. Betekent dit dan dat we volgens de Theosofia niets moeten doen?

Nee, dat betekent het volstrekt niet. We beschouwen het zelfs als een dure plicht ten minste te trachten een bijdrage aan de vrede te leveren.

Wat kunnen we dan voor constructiefs doen op de korte termijn?

Laten we een antwoord zoeken door het probleem te vertellen naar een kleinschalige situatie. Wat doe je als een agressieve jongen op de basisschool voortdurend met zijn klasgenoten wil vechten? Je zet hem apart. Je slaat hem niet, vernedert hem niet, maar beperkt zijn vrijheid, zijn invloed. Let op, je isoleert hem niet in je gedachtewereld. Hij hoort erbij. Hij maakt deel uit van jouw wereld. Er is een gezamenlijke karmische oorzaak. Maar je isoleert hem fysiek, opdat hij anderen en zichzelf geen pijn doet. Als hij zich agressief tegenover anderen blijft gedragen, grijp je fysiek in en haal je die anderen bij hem weg. Je blijft echter alert en let goed op de momenten waarop hij aanstalten maakt tot samenwerking. Vaak worden deze momenten, die cyclisch terugkomen, niet herkend en gaat de kans op een eerste positieve stap voorbij.

Het is uiteraard moeilijk IS te isoleren. Maar we zouden kunnen beginnen de vluchtelingen ruimhartig op te vangen, zodat iedereen die in het door IS gedomineerde gebied leeft, weet dat elders een veilige plek is. Dit vond

feitelijk al plaats in september jongstleden door de Jezidi's in Irak van de berg waarheen ze gevlucht waren te halen. Dit beleid moet ertoe leiden dat de *jihadi's* op zichzelf terug worden geworpen. In feite bied je mensen een alternatief: wil je leven in een land geleid door IS, of in een ander land. Als je kiest om te blijven, weet je dat je je moet schikken naar de (waan)ideeën van de Islamitische Staat. Als je voor de vlucht kiest, moet je je conformeren aan de regels van het land waarin je terecht komt. We begrijpen

Vredestichters

Vredestichters ontwikkelen het besef van eenheid in zichzelf, dat de grootste tegenkracht voor het gevoel van afgescheidenheid is. Ze beantwoorden haat met liefde en kalmte. Ze zijn zelfverzekerd en plaatsen voortdurend gedachten van een andere karakteristiek tegenover die van agressie. Ze staan boven de partijen en gaan uit van de gelijkwaardigheid van alle mensen. Ze proberen de gematigden van de verschillende godsdiensten op te zoeken, bij elkaar te brengen en dan tot consensus te komen. Ze praktiseren *ahimsa*: een volstreekte non-coöperatie met elke vorm van geweld, agressie of zelfzucht. Ze weten dat er principieel altijd een uitweg mogelijk is die leidt tot harmonie.

dat dit een moeilijke keuze is, maar als de disharmonie zo immens is, zijn er geen gemakkelijke oplossingen.

Wanneer IS volledig geïsoleerd is – dus ook geen wapens en munitie meer krijgt – zal de kracht wegvallen. Vergelijk het met een gedachte die niet gevoed wordt, waar je dus niet aan denkt. Die sterft ook af.

Terecht kan tegengeworpen worden dat IS ook andere gebieden aanvalt. Welnu, landen die worden aangevallen, mogelijkerwijs Turkije of Jordanië, zouden we kunnen helpen zich te verdedigen. We staan bij wijze van spreken op de grens en zeggen: tot hier en niet verder. (Dit is trouwens de enige vorm van geweld die de Koran toestaat.) Dit is zeker niet de meest volmaakte vorm van het bestrijden van terreur, maar gezien in de huidige wereld is het misschien de beste.

Beter zou zijn indien de gehele bevolking de leer van *ahimsa* zou aanhangen. Dat wil zeggen een volstreekte non-coöperatie met elke vorm van geweld, agressie of zelfzucht. Natuurlijk zouden er ook dan doden vallen, maar als niemand participeert in 'het kwaad', sterft het af. Maar aangezien dit voor de huidige mensheid nog te ver weg ligt, zou de verdediging van landen met, zo min mogelijk, geweld wellicht de beste oplossing zijn.

Tegelijk echter dient er contact te worden gezocht met de mensen van IS. Als je hen bestrijdt, geef je hun een legitimatie om nog meer geweld uit te oefenen. De IS-soldaten zijn gehersenspoelde jongens. Ze zijn goed te vergelijken met leden van een sekte, afgesloten van de wereld. De eerste en grootste slachtoffers van IS zijn de leden ervan zelf. Je moet hen niet als ‘het kwaad’ bestrijden. Ze zijn geen ‘duivels’. Het zijn slachtoffers van agressieve gedachte-elementalen. ‘Kwaad’ is datgene waarvan je weet dat het beneden je ontwikkelingspeil is en waarvan je dus weet dat het niet het juiste is. Ofwel, deze IS-soldaten weten niet beter en we moeten hen zo spoedig mogelijk onderwijzen. Leer mensen denken! Ook de uit Syrië teruggekeerde IS-soldaten moeten we niet brandmerken en straffen. Natuurlijk moeten we de burgers beschermen. Dus enige vorm van observatie is vereist bij degenen die met traumatische ervaringen terugkomen, want elke oorlogservaring is een trauma. Uitgangspunt moet echter zijn dat we hen door scholing weer een kans geven een bijdrage te leveren aan onze samenleving.

Vrije wil

Als je van reïncarnatie en karma uitgaat, weet je dat elke vredelievende poging uiteindelijk resultaat oplevert. Geen enkele poging is zinloos. Er is geen weg naar vrede; vrede is de weg!⁽⁵⁾ Ofwel, als je zelf een levende uitdrukking bent van menslievendheid, mededogen en vrede, draag je altijd bij aan de wereldvrede.

Elk mens is in zijn kern een goddelijk wezen. Er hoeft geen plaats te zijn voor wanhoop. Iedereen die een glimp van zijn Hoger Zelf heeft opgevangen, leeft in de zekerheid dat het inzicht in de ware aard van het leven eens bij iedereen doorbreekt.

Daarbij moet je iets heel belangrijks beseffen: de vrije wil is altijd in elk mens werkzaam. Weliswaar hebben we die vrije wil door voortdurend zelfzuchtige keuzes te maken, beperkt en bedekt onder allerlei gewoonten en vooroordelen, hij is er toch altijd, sluimerend wellicht, maar wie wil kan er gebruik van maken.

In de oorlog in Vietnam kwam ooit een Amerikaanse soldaat oog in oog met een Vietnamese tegenstrijder te staan. Beiden stonden met het geweer in aanslag. Beiden beschikten ook over vrije wil. Ze schoten niet!

Excuses om ons niet in te zetten voor wereldvrede zijn daarom alle vals. Er is principieel altijd een uitweg mogelijk die leidt tot harmonie.

Referenties

1. Het doel heiligt de middelen nooit. www.stichtingisis.org/pdf/artikel_doelheiligtmiddelennooit.pdf.
 2. B. Voorham, ‘De terreur van de angst’. Artikel in *Lucifer*, jaargang 23, nummer 5, oktober 2001, blz. 141.
 3. Zie: E. Bomas, ‘Hoe onze visie op waarheid de werkelijkheid bepaalt’, in dit nummer.
 4. Oud-minister van Ontwikkelingshulp, Jan Pronk, zegde zijn lidmaatschap van zijn partij op vanwege een verandering in het beleid inzake ontwikkelingshulp.
 5. Dit was de titel van het eerste Vredessymposium van Stichting I.S.I.S. dat werd gehouden op 16 mei 1999 met als thema ‘Er is geen weg naar vrede, vrede is de weg’. Het tweede Vredessymposium ‘Spirituele impulsen voor Wereldvrede: op weg naar een Wereldraad van Wijzen’, werd gehouden op 21 mei 2000. Het derde Vredessymposium ‘Het doel heiligt de middelen nooit. Een vredelievend antwoord op terreur’, vond plaats in 2002. Van al deze symposia zijn de verslagen in *Lucifer* gepubliceerd. Een eerder vredesnummer van *Lucifer* ‘Vrede in Europa’, verscheen in jaargang 15 nummer 6, december 1993.
-

Uit de film 'They Live', 1988 Universal Studios.

Hoe onze visie op waarheid de werkelijkheid bepaalt

Kerngedachten:

» De achterliggende oorzaken van het leven kunnen worden gekend, en ons begrip ervan is van onschatbare waarde; toch worden fragmenten van die kennis vaak gekleurd en verminkt om zo een eigen, egoïstisch doel te dienen.

» Ons waarheidsbeeld bepaalt ons leven: wie alleen uitgaat van de uiterlijke wereld, denkt dat hij niets meer is dan een lichaam en zijn uiterlijke behoeften.

» De Waarheid is grenzenloos; er is om die reden nooit plaats voor enige dogmatiek.

» Door onze inherente grenzenloze vermogens te ontwikkelen, naderen we de werkelijkheid steeds dichterbij. Dit kan alleen door zelfstandig onderzoek. Elk mens kan hierin groeien, de eenheid van het leven ervaren en ernaar handelen.

We leven in een bijzondere tijd. Dankzij de moderne media zijn we elk moment op de hoogte van wat er zich dagelijks in de wereld afspeelt. Tegelijkertijd is het er niet makkelijker op geworden om de ware toedracht van gebeurtenissen te achterhalen. Meningen te over, iedereen kan via internet en sociale media zijn zegje doen, maar meestal komt de waarheid daarmee niet bovendrijven. Wat is eigenlijk ons beeld van de waarheid? Beseffen we dat dit beeld onze werkelijkheid bepaalt? En is er dan niet juist een enorme noodzaak om de waarheid beter te leren kennen?

In tijden van oorlog is de waarheid het eerste slachtoffer, zei ooit een Amerikaans senator. De actualiteit laat dit dagelijks zien. Neem een conflictsituatie: er wordt een vliegtuig neergehaald, een grens overschreden of er treedt een ruzie op tussen politici in een partij. Hoewel alle betrokkenen deel uitmaken van een gebeurtenis, is de persoonlijke visie daarop vaak totaal verschillend. Al is het maar om je gelijk te halen ten opzichte van de 'tegenpartij'. Vervolgens is het voor verslaggevers erg moeilijk om snel toegang te krijgen tot de juiste bronnen en de gebieden waar het nieuws zich afspeelt. Verder worden de journalisten onder druk gezet om in een korte tijd met antwoorden te komen. De nieuwsvoorziening moet immers concurreren met andere. Dus er is haast bij om met een primeur te

komen, want die zorgt voor goede kijkcijfers. En een krantenkop kan niet te veel nuance bevatten, want anders lezen veel mensen het artikel niet. Op basis van deze beperkte informatie worden de vele meningen gebaseerd, van de straat tot en met de politiek, die ondanks het gebrek aan betrouwbare informatie vaak niet minder stellig worden uitgesproken. Het doel is dan meestal ook niet het werkelijk reflecteren op gebeurtenissen, maar eerder het berijden van de eigen stokpaardjes of het vinden van bevestiging bij de groep.

Waarheid als product: zolang het de behoeften bevredigt

Vandaar dat filosoof en hoofdredacteur van *De Correspondent* Rob Wijnberg schrijft dat we leven in 'het

tijdperk van de waarheid als *product*⁽¹⁾: (...) *waarheid als product is in hoofdzaak een vorm van behoeftebevestiging en zelfbevestiging*. Het achterhalen van de waarheid is geen doel meer op zich, de ‘waarheid’ is een middel geworden om de eigen boodschap of het product waarin de waarheid verpakt is, het nieuwsartikel, te verkopen. *Nieuws maken is niet ‘het agenderen van bepaalde gebeurtenissen en ontwikkelingen op grond van een onderliggend idee van maatschappelijke relevantie’, maar: het volgen en reflecteren van ‘waar men over praat’ teneinde aansluiting te vinden bij interesses en behoeften van ‘de doelgroep’*.

Waarheid is niet langer meer een hoger ideaal waarnaar gestreefd wordt, het is een economisch product geworden dat wordt verkocht. En de waarheid moet het in deze concurrentiestrijd net zo goed ontgelden als in tijden van oorlog. Wijnberg beschrijft hoe deze economisering van ons wereldbeeld de visie op de samenleving ingrijpend verandert:⁽¹⁾

Burgers worden klanten, patiënten zorgconsumenten, studenten afnemers van het onderwijsaanbod, immigranten goedkope arbeidskrachten en bejaarden groeiende kostenposten, kunstenaars creatieve ondernemers en het bbp [bruto binnenlands product; EB] de graadmeter van ons collectieve welzijn.

We citeren de herkenbare observaties van Wijnberg:

Zo is politiek niet ‘zo veel mogelijk burgers overtuigen van bepaalde idealen ten dienste van een algemeen belang’, maar: het peilen, verwoorden en uitvoeren van wat een bepaald segment van het electoraat (‘doelgroep’) denkt en wil. Of, zoals socioloog Willem Schinkel het ooit mooi verwoordde: het doel is ‘kiezers hun eigen mening laten consumeren’. (...) Om dezelfde redenen draait het onderwijs minder om het overbrengen van kennis met inherente waarde, maar om het afstemmen van kennis op de behoeften van de leerling en die van de arbeidsmarkt waarvoor hij wordt opgeleid; wordt de wetenschap steeds minder gedreven door onderzoek omwille van fundamentele inzichten en steeds meer door onderzoek omwille van het economische rendement; en heeft kunst in afnemende mate als doel bestaande denkbeelden te ondermijnen of te vernieuwen en in toenemende mate als doel aan te sluiten op de reeds bestaande interesses van het beoogde publiek.

(...) Het verklaart waarom solidariteit afbrokkelt en winstbejag op korte termijn regeert.

En, het verklaart waarom 80 procent van de (westerse)

burgers zo tevreden is met het eigen leven en een even groot percentage zo bezorgd over de samenleving als geheel: onze behoeften worden ruimschoots bevredigd, maar we hebben nauwelijks een idee van het waarom en waartoe.

Hoe is het zover gekomen? Wijnberg beschrijft een korte geschiedenis waarin het perspectief op waarheid in de westerse wereld is veranderd (zie kader). Hij begint met het tijdperk waarin we waarheid zagen als *geloof*. Vervolgens beschouwden we waarheid als *kennis*. Daarop ontstond het idee van waarheid als *constructie*. En in de huidige tijd aangekomen lijkt het volgens hem alsof we de waarheid dus alleen nog maar zien als *product*.

De degeneratie van het begrip van waarheid volgens de tijdperken die Wijnberg noemt, begint volgens ons echter al met het begrip van waarheid als *geloof*. Want er gaat aan dit tijdperk dat Wijnberg beschrijft nog een begrip van waarheid vooraf.

Waarheid als grenzenloos beginsel

De uiteenzetting van Rob Wijnberg over waarheid gezien vanuit de verschillende tijdperken is erg herkenbaar en maakt het huidige wereldbeeld en bijbehorende opvattingen verklaarbaar. Als Stichting I.S.I.S., als *International Study-centre for Independent Search for truth*, vinden we echter dat een essentieel en oorspronkelijk begrip van waarheid ontbreekt. Een begrip dat steeds weer degeneert, daardoor veel strijd veroorzaakt en dat daarom in elk tijdperk opnieuw wordt geïntroduceerd. Om deze visie op waarheid te begrijpen, moet men teruggaan naar de meest oorspronkelijke boodschap van wereldleraren als de Buddha, Plato, Jezus de Nazarener en Mohammed. Als je kijkt naar de leer van de stichters van de grote religies en levensfilosofieën, dan hebben zij het allemaal over één WAARHEID, met hoofdletters. Plato beschrijft dit als (de Idee van) het Goede, dat

pas op het laatst en met grote moeite zichtbaar wordt. Maar heb je het goede eenmaal gezien, dan moet je vaststellen dat dit kennelijk altijd achter alles zit wat goed en mooi is.⁽²⁾

Deze idee van de werkelijkheid is ook terug te vinden in het oorspronkelijke begrip ‘God’ in het Christendom:

Hij is de onzichtbare Geest van wie het niet juist is om van hem te denken als een god of zoiets dergelijks. Want hij is meer dan een god, omdat er niets boven hem is. ... Hij is onbegrensd, want er is niets voor hem om hem te begrenzen.⁽³⁾

Dit weerspiegelt ook het joodse begrip *Ain-Soph* wat letterlijk 'zonder grenzen' betekent en wat datgene aanduidt dat voorafgaat aan de manifestatie. Maar ook in de grote oosterse religies en filosofieën vinden we slechts andere woorden voor dezelfde idee: *Tat*, *Tao*, *Sūnyatā*, ze verwijzen alle naar een onnoembare, alomvattende, grenzenloze werkelijkheid.

In *De Geheime Leer* toont H.P. Blavatsky dan ook aan dat er één wijsheid is waarop alle wereldleraren zich baseren. Eén universele leer die ook wel bekend is onder de naam *Theo-Sofia*: Goddelijke Wijsheid of Wijsheid der Goden. Ze is een synthese van wetenschap, filosofie en religie.

De drie facetten van waarheid, die samen antwoord geven op respectievelijk het *hoe*, het *waarom* en het *waartoe* van het leven.

De Theosofia staat op een drietal uitgangspunten of grondstellingen. Dit zijn geen dogma's, maar axioma's of hypothesen waarvan je de juistheid en waarde kunt testen. De eerste van de drie grondstellingen beschrijft de grenzenloze werkelijkheid als volgt:

Een Alomtegenwoordig, Eeuwig, Grenzenloos en Onveranderlijk BEGINSEL, waarover alle bespiegeling onmogelijk is, aangezien het het menselijk

De drie tijdperken van waarheid volgens Rob Wijnberg leidend tot de waarheid als *product*:⁽¹⁾

Waarheid als geloof

De grondslag voor het eerste tijdperk werd volgens Wijnberg gelegd door Plato. Hij schrijft:

Waarheid, zo luidde de essentie van het platoonse model, is iets 'buiten-aards' en 'buiten-menselijks' in de betekenis van metafysisch of transcendent: het ligt niet binnen het bereik van de mens. ... Vooral het christendom en de islam zijn op dit punt niets meer dan een mythische variant op het platonisme, met als fundament het idee dat Waarheid zich buiten de mens en zijn bereik ophoudt.

Waarheid is volgens deze visie niet iets dat zelfstandig gevonden kan worden, maar iets dat gegeven wordt vanuit een hogere macht *buiten* ons. Om Waarheid te bereiken was er een geloofssprong nodig, de enige hoop was verlossing door *geloof*.

Waarheid als kennis

Tijdens de verlichting, eind zestiende en begin zeventiende eeuw, legden invloedrijke denkers zoals Descartes het fundament voor het idee dat waarheid wel degelijk kenbaar is. Het doorgronden van de werkelijkheid was niet een kwestie van geloof, maar mogelijk door toepassing van de rede. In deze periode werd de hoop op verlossing via het geloof ingeruild voor de hoop op vooruitgang via de wetenschap. Hiermee deed ook de gedachte van de maakbaarheid van de wereld haar intrede; de samenleving werd niet langer meer bepaald door een opgelegde macht van bovenaf, maar door ideologieën van denkers uit de samenleving zelf.

Waarheid als constructie: iedereen zijn eigen waarheid

Wijnberg noemt een hele rits aan invloedrijke postmoderne filosofen uit het begin van de twintigste eeuw (zoals Nietzsche, Wittgenstein, Derrida en Foucault) met veel verschillende opvattingen, maar met daarin een duidelijke overeenkomst: waarheid wordt gegeven noch gevonden, waarheid wordt *gemaakt*. Wijnberg vat het denken dat deze periode inluit samen met een formulering van de filosoof Richard Rorty: *You cannot rise above interpretations and get to facts* (je kunt niet boven persoonlijke interpretaties uitstijgen om tot de feiten te komen) *and you cannot dig down below interpretations and get to facts* (en je kunt niet onder interpretaties door graven om tot de feiten te komen). Kortom: de waarheid is niets meer dan je eigen persoonlijke interpretaties, iets dat je zelf maakt. Waarheid is een *constructie*.

In deze periode nam het geloof in de individuele maakbaarheid enorm toe. Als waarheid een constructie was, dan kon je als mens immers je eigen waarheid en daarmee ook je eigen leven vormgeven zoals je zelf wilde, los van anderen. Waarheid werd individueel en zelfs het bestaan van een overkoepelende waarheid, een werkelijkheid waaraan eenieder deelachtig is, werd door sommige postmodernisten in twijfel getrokken.

Dit 'constructivisme' bood de wortels voor de waarheid als product, het vierde tijdperk dat Wijnberg noemt. Als iedereen zijn eigen waarheid maakt, dan is de waarheid ook te 'verkopen' volgens het principe van de vrije markt.

bevattingvermogen te boven gaat en door elke menselijke uitdrukking of vergelijking slechts kan worden verminkt. Eén absolute Werkelijkheid die voorafgaat aan alle gemanifesteerd, beperkt zijn.

Om in termen van Wijnberg te blijven, zouden we dit kunnen aanduiden als Waarheid als grenzenloos beginsel. Centraal in deze grondstelling is het begrip grenzenloosheid of oneindigheid. Volgens dit uitgangspunt is er dus maar één Waarheid. Dit sluit ook aan bij het intuïtieve besef dat we deel uitmaken van een en dezelfde werkelijkheid. Echter deze grondstelling zegt ook dat de Waarheid door zijn grenzenloosheid nooit door enig gemanifesteerd bewustzijn, hoe verheven ook, *in haar volledigheid* gekend kan worden, in de zin dat er niets verder meer te kennen is. Dit zou namelijk tegengesteld zijn aan het begrip grenzenloosheid. Uitgaande van de Werkelijkheid als grenzenloos beginsel, is ons beeld hiervan, onze eigen waarheid met een kleine letter, altijd beperkt. Dit uitgangspunt sluit direct de deur voor alle dogma. Want als de Waarheid grenzenloos is, dan kan geen enkel mens, geen enkel gemanifesteerd wezen hoe ontwikkeld ook, de wijsheid in pacht hebben. Grenzenloosheid impliceert dat er oneindige groei bestaat, altijd een groter, ruimer begrip van de grenzenloze werkelijkheid.

Is het dan zinloos hiernaar te zoeken? Nee, en ook daarin bestaat veel overeenkomst in de oorsprong van de boodschap van de stichters van de verschillende wereldreligies en filosofieën.

Waarheid als grenzenloos beginsel: benaderbaar niet door geloof maar via kennis en inzicht

Om te beginnen met Plato die, menen wij, ten onrechte door Wijnberg wordt neergezet als iemand die de grondslag heeft gelegd voor een 'geloof'. Plato beschrijft in veel van zijn dialogen hoe de mens door middel van zijn denken tot een ruimer bewustzijn kan komen.

Plato laat Socrates in zijn *Apologia* niet voor niets zeggen dat het leven dat niet onderzocht wordt niet waard is geleefd te worden.⁽⁴⁾ De mens komt niet tot weten door een passief geloof, maar door zelfstandig kennis te verzamelen, inzicht op te doen, door eigen inspanning. In *Politeia* beschrijft Plato op verschillende manieren hoe het verstand tot ware kennis kan komen en maakt daarin onderscheid tussen verschillende soorten kennis. Van oppervlakkige meningen gebaseerd op louter zintuiglijke waarneming tot het hogere denken dat via hypothesen kan komen tot

een beginsel, een grondgedachte (de Idee van het Goede). Een grondgedachte die, zoals de zon zijn licht werpt op de wereld en zo alles zichtbaar maakt voor het oog, het licht van waarheid werpt op de wereld en alles kenbaar maakt voor het kenvermogen.⁽⁵⁾

Daarbij beschrijft Plato dat elke menselijke ziel het vermogen en het instrument bevat om

de aanblik van het bestaande, van het stralendste deel daarvan, wat wij het goede noemen, te verdragen.⁽⁶⁾

Dat iedereen dit in zich heeft blijkt ook uit de uitspraak van Plato dat leren niets anders is dan zich herinneren.⁽⁷⁾ Daarom ook dat Socrates zich als leraar vergelijkt met een vroedvrouw, die de zielen alleen het goede laat baren dat ze bij zichzelf gevonden hebben.⁽⁸⁾

Dezelfde gedachte vinden we terug in de woorden van Jezus de Nazarener, bijvoorbeeld in *Het Koninkrijk Gods is in ulieden*.⁽⁹⁾ En ook hier wordt niet bedoeld op een passief geloven, maar een actief streven: *Neem het Koninkrijk der Hemelen met geweld*.⁽¹⁰⁾

In de Islam is deze gedachte goed te herkennen in de uitspraak *Kennis is licht* van Mohammed.⁽¹¹⁾ Of in de volgende woorden van de Soefi al-Ghazali:

Weet gij niet dat de deur tot kennis van God eerst dan voor een mens geopend zal worden, als hij zijn eigen ziel kent en de waarheid begrijpt over zijn eigen geest, zoals is geopenbaard: 'hij die zichzelf kent, kent zijn Heer ook'.⁽¹²⁾

Een weerklank van het 'Mens, ken Uzelf' dat boven de ingang van het orakel van Delphi stond geschreven. En ook deze essentiële gedachte is helder terug te vinden als we naar het Oosten kijken.⁽¹³⁾

Is er in al deze religies en filosofieën dan sprake van een paradox? Dat Waarheid als grenzenloos beginsel boven het denken uitgaat, onbegrensd is, maar toch kenbaar is?

Objectief idealisme: Werkelijkheid afhankelijk van waarnemend bewustzijn

Met het uitgangspunt van Waarheid als grenzenloos beginsel sluit de Theosofia filosofisch aan op het *objectief idealisme*. Volgens het idealisme is alles tot een geestelijk beginsel te herleiden en is de uiterlijke wereld van verschijnselen, zoals we die zintuiglijk waarnemen, een illusie. Het *absoluut* idealisme zegt zelfs dat de uiterlijke wereld niet bestaat en dat alle verschijnselen slechts een product zijn van de geest.

Volgens het objectief idealisme echter houdt die illusie niet in dat de uiterlijke wereld niet bestaat, maar dat de geestelijke kern, het wezen ervan ons ontgaat. We kennen werkelijkheid toe aan het object, de uiterlijke vorm waarin iets voor ons verschijnt. Terwijl dat slechts een beperkte weerspiegeling is van wat iets werkelijk is. Die illusoire spiegeling, die schaduw, houdt het waarnemend bewustzijn voor werkelijkheid zolang deze de achterliggende oorzaak die de spiegeling produceert, nog niet kent.

Dit zie je terug in de bekende vergelijking uit het Budhisme waarin diverse blinde monniken een olifant beschrijven. De een heeft een poot beet en beschrijft het als een pilaar, de ander een slurf en beschrijft een slang, de derde de staart en beschrijft een stuk touw. Oftewel: elke waarnemer bouwt een waarheid op voor zover als zijn waarnemend bewustzijn reikt.

Om tot een grotere waarheid te komen dien je dus het waarnemend vermogen zelf uit te breiden. Bijvoorbeeld door verschillende waarnemingen te doen en deze te combineren. Dit is in principe de wetenschappelijke methode. En vanzelfsprekend kan een mens die kan zien, een ruimer beeld van de olifant opbouwen dan de blinde mens. Met het uitgangspunt van Waarheid als grenzenloos beginsel of grenzenloosheid zijn waarnemer en het waargenomene niet van elkaar te scheiden. De waarnemer kan alleen dat zien, wat hij als waarnemend bewustzijn tot ontwikkeling heeft gebracht. Wie met weinig begrip voor kunst naar een schilderij kijkt, ziet slechts een verzameling gekleurde kwaststreken. Hier komt de gedachte vandaan dat ieder zijn eigen kijk op de waarheid heeft. Maar het objectief idealisme onderscheidt zich van het postmoderne idee (zie kader bij 'waarheid als constructie') dat iedereen slechts zijn eigen waarheid heeft en je daardoor niet tot overeenstemming over waarheid kan komen of dat deze zelfs niet bestaat. Er is wel degelijk één Waarheid en die kunnen we steeds dichterbij naderen, want wij zijn het zelf.

De waarheid in elk wezen

Een consequentie van grenzenloosheid is dat daar niets buiten kan bestaan. Dat betekent dat alles in essentie een eenheid vormt en dat elk deel daarvan, elk gemanifesteerd wezen, elk mens, deel is van de grenzenloze eenheid. Oftewel, de waarheid bestaat niet buiten ons, sterker nog: in essentie is elk wezen dit grenzenloze.

Dit is niet wat zich aan de oppervlakte manifesteert. Elk wezen is samengesteld, grofweg in te delen in lichaam, ziel en geest. Van elk wezen nemen we slechts het stoffelijk omhulsel waar, het lichaam. De kracht die erachter werk-

zaam is, is echter het in essentie grenzenloos bewustzijn, ook wel aangeduid met de monade, de levenskern of de geest. En de ziel is dat deel dat een wezen van het grenzenloze bewustzijn tot uitdrukking brengt.

Omdat elk wezen niet te scheiden is van het grenzenloze bevat het als deel daarvan alles wat in het grenzenloze aanwezig is, of dit nu al uitgedrukt is of niet. Elk wezen heeft latent grenzenloze vermogens in zich. Door deze vermogens te ontwikkelen kan hij de grenzenloze Werkelijkheid steeds dichterbij naderen. Totdat hij een relatief hoogtepunt van bewustzijnsontwikkeling bereikt. Dan wordt gesproken over verlossing, *Moksha* (bevrijding) of het bereiken van *Nirvâna*.

Deze bevrijding is mogelijk door de ziel te veredelen en het geestelijke te ontwikkelen. Door zich meer en meer met het onvergankelijke in zichzelf te vereenzelvigen, totdat men het geworden is. Echter, in de grenzenloosheid zijn er slechts relatieve eindpunten, er is altijd nog een verhevener, hoger, ruimer. Er is altijd groei mogelijk. Deze wetenschap voorkomt alle dogmatiek. Het valt niet te ontkennen dat in de hedendaagse godsdiensten deze gedachte helaas nauwelijks meer terug te vinden is.

De degeneratie van Waarheid

We hebben geprobeerd aan te tonen dat je in de oorsprong van de religies vindt dat de Waarheid niet begrensd is noch buiten de mens staat, en dat deze te kennen is. Nu kunnen we laten zien dat de vertroebeling van het idee van Waarheid als *grenzenloos beginsel* tot Waarheid als *geloof* het begin is van de degeneratie van het begrip waarheid. De boodschappers vanuit de diverse religies laten niet toevallig overeenkomst zien in hun leer. Ze putten allen uit dezelfde bron van de Universele Wijsheid. Zij konden delen van deze wijsheid verspreiden omdat ze, al of niet via het proces van inwijding, zelfstandig van de Universele Wijsheid hadden geproefd en deze in de praktijk van het leven hadden getoetst.

Maar elke boodschapper had in zijn eigen tijd moeilijkheden om zijn boodschap zuiver door te geven. Zoals Plato in de 'allegorie van de grot' beschrijft, lukt het de bevrijde gevangene niet om bij terugkeer zijn geketende makkers ervan te overtuigen dat de schaduwen op de wand niet werkelijk zijn, maar slechts afbeeldingen van de voorwerpen in het licht van het vuur achter hen. Laat staan dat het hem lukt om hen te overtuigen van een wereld buiten de grot, badend in zonlicht. In Plato's allegorie moet de teruggekeerde gevangene zelfs vrezende voor zijn leven als hij volhardt in zijn pogingen om anderen het licht te la-

Installatie van het werk "Shadowplay" van Hans Peter Feldmann in 303 Gallery in Chelsea, New York 12 september - 17 oktober, 2009.

ten zien. Wetenschappers als Galileï en Bruno hebben dit aan den lijve ondervonden. Maar ook in onze huidige tijd worden sommige wetenschappers nog praktisch doodgewegen als hun boodschap niet past binnen de heersende paradigma's, zoals bij Rupert Sheldrake.⁽¹⁴⁾

Vanwege het gevaar van misbruik van hun leringen konden veel boodschappers bovendien hun leer alleen onderwijzen aan een beperkte groep leerlingen die zich daarvoor geschikt hadden betoond. Publieke boodschappen werden in gelijkenissen en metaforen gegoten, passend bij de betreffende tijdgeest. Zoals Jezus de Nazarener zegt: *U [de discipelen, de directe leerlingen] is gegeven het geheimenis van het koninkrijk Gods, maar tot hen die buiten staan, komt alles in gelijkenissen (Marcus 4:11).*

Ondanks deze maatregelen ontstond na het heengaan van deze boodschappers al snel verval in hun leringen. Enkelen die tot de selecte groep behoorden of zeiden te behoren, zonder de bijbehorende onzelfzuchtigheid en discipline vol te houden, begonnen toch misbruik te maken van de onwetendheid van anderen en daarmee macht over hen uit te oefenen. Een priesterklasse ontstond. Deze mensen verkregen hun posities niet door hun gebleken morele en mentale geschiktheid. Integendeel, ze eigenden zichzelf deze posities toe door machtsuitoefening en vaak behielden hun verwanten deze posities via overerving. De waarheid werd buiten de mens geplaatst. In plaats van iets dat je

zelfstandig kon en diende te ontwikkelen, werd het iets dat slechts te vinden en verkrijgen was bij degenen die zichzelf deze positie hadden toegekend.

Ondanks dat de waarheid in de diverse stromingen geformuleerd wordt als iets dat onnoembaar, onkenbaar, onuitsprekelijk is en waarmee elke vergelijking misstaat, werd de waarheid vervat in de door de priesterklasse vastgestelde dogma's. Dogma's die op den duur werden gezien als het laatste woord over de waarheid, afgerond, begrensd en als iets wat buiten de gemiddelde mens stond.

Volgers van dezelfde leer verenigden zich en iedereen die niet expliciet in hun dogmatische leer geloofde werd gezien als vijandig. Er ontstond afgescheidenheid in sektes en kerken en men verviel van religie (lees: eenwording door inspanning) naar godsdienst. De zoektocht naar waarheid door het ontwikkelen van het goddelijke *in* zichzelf werd vervangen door blind geloof in een hogere macht (of hogere machten) *buiten* zichzelf. De waarheid als *geloof* was geboren.

Hoe een beperkte visie op waarheid het zicht op de werkelijkheid kan ontnemen

Hoe gevaarlijk dogmatisch geloof in een absolute waarheid kan zijn, heeft de geschiedenis bewezen. Het is daarom niet vreemd dat er een afkeer ontstaan is van elke vorm van ideologie. Dankzij het werk van de wetenschap hebben

velen de letterlijk genomen leerstellingen van de godsdiensten losgelaten. Maar in de huidige tijd lijkt het of we het kind met het badwater hebben weggegooid.

Wetenschappers als Newton, Kepler en Einstein gingen allen uit van een geestelijke wereld. Maar ook hier waren het de volgers die hun leringen dogmatisch maakten en ditmaal de wetenschap loskoppelden van religie. De wetenschap werd zo een voedingsbodem voor het pure materialisme, dat uitgaat van de gedachte: wat je niet ziet, bestaat niet. Een visie die in de huidige tijd nog altijd veel invloed heeft.

Zodra je alleen uitgaat van de uiterlijk waarneembare wereld als werkelijkheid, een uitvloeisel van het tijdperk van de waarheid als *kennis* zoals Rob Wijnberg beschrijft, dan leidt dit logischerwijs tot het postmoderne idee van waarheid als *constructie*. Want als je denkt dat wat je niet ziet ook niet bestaat, dus alleen afgaat op zintuiglijke waarneming, dan is die door zijn onbetrouwbaarheid en beperktheid al helemaal bij eenieder verschillend. Denk alleen al aan de grote verschillen die je krijgt als je getuigen van een gebeurtenis vraagt wat er is gebeurd. Het is dan een logische conclusie dat er niets anders is dan interpretatie (zie ook het kader).

Volgens de metafoor van Plato's grot blijf je dan alleen op het niveau van de schaduwen op de muur die je als werkelijk ziet. Je gaat uit van de beperking, alleen dat wat waarneembaar is. Dit leidt tot behoorlijk wat scepticisme, wat iets anders is dan een gezonde kritische houding. Want wat is in dit licht bijvoorbeeld zoiets als eerlijkheid? Geldt dit alleen als je bekeken wordt? En is dit dan inderdaad door elk individu totaal verschillend te interpreteren?

Het is goed dat elke mening telt, maar dat maakt ze nog niet even waar. Men lijkt nauwelijks meer onderscheid te kunnen en willen maken tussen een oppervlakkige mening aan de ene kant en ware kennis aan de andere kant, zoals Plato beschreef; leidend tot de taferelen die Wijnberg beschrijft, waar we dit artikel mee begonnen zijn.

De toestand in de wereld wordt voor een groot deel bepaald door wat de mens als werkelijkheid ziet. Door ervan uit te gaan dat alleen wat we waarnemen werkelijk is, wordt ook de mens zelf beperkt tot wat we van hem kunnen waarnemen: het lichaam. De vereenzelviging van het zelf met het uiterlijke lichaam zorgt voor de overdreven aandacht voor persoonlijke behoeftebevrediging. Uiterlijk comfort wordt een levensdoel: het bevredigen van zo veel mogelijk persoonlijke behoeften. Dit is de waarheid *als product* die Wijnberg beschrijft.

Hiermee wordt ook ontkend dat de mens vermogens bezit

om tot waarheid te komen, anders dan wat hij via zintuiglijke waarneming opdoet en via de hersenen verwerkt. De mens wordt niet als samengesteld bewustzijn gezien met een grenzenloze kern, onlosmakelijk verbonden met het geheel. Universele broederschap wordt niet gezien als feit, maar als louter sentiment, als men er überhaupt al in gelooft. Men beperkt zich slechts tot het persoonlijke niveau, waarin het 'ik-ben-ik' centraal staat die zich los van anderen waant. Universele ethiek, zelfbeheersing, edele deugden en morele discipline hebben hun waarden verloren, het hogere in de mens wordt niet langer erkend. Sommigen trekken zelfs het bestaan van een waarheid in twijfel, alsof er twee tegenstrijdige werkelijkheden naast elkaar zouden kunnen bestaan.

Men weet zich niet meer één met de ene grenzenloze werkelijkheid, waarin elk wezen verbonden is. Men waant zich los van het geheel, leidend tot zelfzucht. Het leven vervalt daarmee snel in een strijd om het bestaan, waarin het recht van de sterkste zegeviert.

Doet een mens hiermee zichzelf en de wereld niet ernstig tekort?

Hoewel helaas herkenbaar is dit tijdsbeeld natuurlijk te weinig genuanceerd. Ten eerste is het duidelijk een westers beeld. In andere delen van de wereld is men eerder bezig met overleven of te vechten voor vrede, rechtvaardigheid en gelijkheid. Als het Westen zou inzien dat de huidige westerse mentaliteit tevens oorzaak is voor ongelijkheid en slechte omstandigheden elders, dan zouden we wel beter weten dan zelfzuchtige behoeftebevrediging als hoogste goed te zien. Want helaas heeft het Westen via commercie en media een enorme invloed en wordt de geïdealiseerde westerse levensstandaard wereldwijd steeds meer begeerd. Ten tweede is het geschetste tijdsbeeld ongenuanceerd, omdat gelukkig ook in het Westen steeds meer mensen zich de leegheid realiseren van de materialistische levensvisie. Veel mensen zitten met vragen: waarom of waartoe dit leven? Ontdaan van dogmatiek zijn in de oude religieuze en filosofische geschriften antwoorden hierop te vinden. Hoe die waarheid te herkennen?

Hoe Waarheid te kennen?

Eigenlijk is de eerste stap een open en onderzoekende geest, een actieve verwondering, je dingen afvragen met de bereidheid om een grotere waarheid (zonder van een absolute te spreken) te ontvangen. Het is het vertrouwen dat er meer kennis bestaat en gevonden kan worden. Zo lang je bang bent om je vertrouwde ideeën los te laten als

dat nodig is, kom je niet tot leren. Dit betekent niet dat je zomaar iets moet aannemen. Zoals H.P. Blavatsky de drie grondstellingen van de Theosofia met nadruk presenteerde als axioma's of hypothesen: uitgangspunten die met het zelfstandig denken in de praktijk van het eigen leven getoetst dienen te worden. En die door alle leerlingen in de Theosofia ook steeds opnieuw zelfstandig getoetst worden.⁽¹⁵⁾

De hiervoor genoemde boodschappers onderwezen de waarheid nooit als iets wat zijzelf in pacht hadden en wat door hen gegeven werd. Ze traden altijd op als gids, de weg wijzend naar de waarheid die hun leerlingen voor zichzelf moesten ontdekken. Ze stimuleerden voortdurend het zelfstandig denken van hun leerlingen. Dat wil zeggen dat ze die denkaspecten stimuleerden die de mens zelf tot zijn beschikking heeft om tot waarheid te komen. Zonder volledig in te gaan op de complete samengesteldheid van het menselijk denken, zijn het die aspecten van ons denken die gericht zijn op het geestelijke deel in onszelf. De denkaspecten die gericht zijn op de samenhang, op het geheel, op eenheid. Ze corresponderen met wetenschap, filosofie en religie, respectievelijk: het intellect, het inzicht en de inspiratie of eenheidsbeleving. Hiermee ontstijgt je het persoonlijke zelf. En juist in de combinatie van het wetenschappelijke, filosofische en religieuze is de waarheid te vinden.

Uiteraard is het niet voldoende om de waarheid slechts te beseffen, maar moet deze ook in de praktijk van het leven worden toegepast en daarmee doorgegeven aan anderen. Wil een godsdienst en wijsbegeerte waar zijn, dan moeten ze de oplossing bieden voor ieder probleem, zo schrijft het hoofd van de leraren van mevrouw Blavatsky.⁽¹⁶⁾ Als het gaat om religieuze en filosofische zaken betekent het dat deze betekenisloos blijven als ze niet worden toegepast. Om de essentie van iets daadwerkelijk te kennen, moet je je ermee vereenzelvigen, je moet het leven, waarmee je in jezelf iets wakker maakt dat ermee overeenstemt. Neem bijvoorbeeld een deugd als rechtvaardigheid: je leert deze niet werkelijk kennen zonder consequent rechtvaardig jegens anderen te zijn.

Dit is ook de enige manier waarop de werkelijke leraren der mensheid de waarheid verspreiden. Door zelf een levend voorbeeld te zijn van hun boodschap en zo herkenbaar te maken wat de waarheid in de praktijk betekent. Laten zien dat deze opgaat voor iedereen in alle tijden en alle situaties, dus dat deze universeel is.

En als die universeel is kan elk mens – vanaf het kleinste kind – iets van die waarheid bevatten. Elk mens kan de

eenheid van het leven – het uitgangspunt van de Waarheid als grenzenloos beginsel – ervaren, de visie hierop laten groeien en deze in de praktijk brengen.

Vandaar ook het motto van Het Theosofisch Genootschap: “Er is geen Religie hoger dan Waarheid.” En zoals een Theosoof uit de begindagen zei: *Haar (Theosofia) geloof is: trouw aan de waarheid, en haar ritueel ‘elke waarheid eren door toepassing’.*⁽¹⁷⁾

Een opdracht die nog altijd vele Theosofen in hun dagelijks leven proberen waar te maken.

Referenties

1. <https://decorrespondent.nl/957/Hoe-waarheid-een-product-werd/39198052971-a55f80d1>.
2. Plato, *Het Bestel. Politeia*. Vertaling: H. Warren en M. Molegraaf. Bert Bakker, Amsterdam 2005, blz. 517c (universele Plato-paginerings).
3. James M. Robinson (red.), *Nag Hammadi Library in English*. E.J. Brill, Leiden 1988, blz. 106.
4. Zie ref. 2, *Apologia* 38a.
5. Zie ref. 2, *Politeia* 508c.
6. Zie ref. 2, *Politeia* 518c.
7. Zie ref. 2, *Menon* 81d.
8. Zie ref. 2, *Theaitetos* 149a-150d.
9. *Lucas* 17:21-22.
10. *Mattheüs* 11:12.
11. Seyyed Hossein Nasr, *The Garden of Truth*. HarperCollins Publishers, New York 2007, blz. 32.
12. B. Voorham, en H. Bezemer, *Een andere kijk op de Islam*, Stichting I.S.I.S., Den Haag 1997, blz. 25.
13. In de Upanishads (de heilige geschriften van het oude India) als *TAT twam asi: ‘Gij zijt Het’* of *Het Zelf is in ieder wezen*, zoals het in de *Bhagavad-Gîtâ* staat beschreven (hoofdstuk 10, vers 20). In het Buddhisme vinden we de gedachte terug in de laatste woorden van Gautama de Buddha: *bewerk uw eigen zaligheid met toewijding* en in de overtuiging van de Mahâyâna-traditie dat het voor elk wezen mogelijk is buddaschap te bereiken. Lao-tse schrijft in de *Tao Teh King: ken de wereld zonder je woning te verlaten* (vers 47, vertaling Henri Borel) en spreekt over Teh (de deugd) als de manifestatie van Tao (het grenzenloze) in ons (vers 21 en 51).
14. <http://blog.ted.com/2013/03/14/open-for-discussion-graham-hancock-and-rupert-sheldrake/>
15. H.P. Blavatsky, “What is Truth?”. Artikel in: *H.P. Blavatsky Collected Writings*, deel 9. The Theosophical Publishing House, Wheaton 1986, blz. 30-42.
16. ‘Het Standpunt van de Chohan ten aanzien van de T.S.’. Opgenomen in: M. Conger, *Gecombineerde chronologie te gebruiken bij De Mahatma Brieven aan A.P. Sinnett*. Theosophical University Press, Pasadena 1979, blz. 49.
17. H.P. Blavatsky, *De Sleutel tot de Theosofie*. Theosophical University Press Agency, Den Haag 1985, blz. 17.

Wat werkelijk tegen pesten op school werkt

Kerngedachten:

- » Tien tot vijftien procent van alle leerlingen werd of wordt gepest.
- » 'KiVa' is een programma dat op pesten een antwoord geeft. Het versterkt de onderlinge solidariteit en hulpvaardigheid binnen de hele groep, inclusief de pester en andere betrokkenen.
- » De visie hierachter is inspirerend: door een beroep te doen op het sluimerende sociale besef van alle betrokkenen, wordt voorkomen dat soortgelijke problemen zich steeds blijven herhalen: in dit of een volgend leven.

Scholen worden vaak geconfronteerd met pestgedrag van leerlingen, en zijn er de laatste jaren meer bewust van dat hier een taak voor ze ligt. Dit in tegenstelling tot bedrijven en organisaties, hoewel daar soms ook jarenlang getreiterd wordt. Er worden momenteel vele programma's ontwikkeld, die de sociale veiligheid en onderlinge solidariteit van een klas hopen te vergroten. Zonder de andere af te doen als minder, richten we de schijnwerpers op het programma 'KiVa', dat in sommige opzichten blijk geeft van dieper inzicht in de menselijke natuur.

Pesten op school

Tien tot vijftien procent van alle leerlingen wordt of werd gepest. En met pesten bedoelen we geen plaagstootjes, maar langdurig en consequent treiteren. Tegenwoordig vindt dat pesten ook heel vaak digitaal plaats, door te whatsappen en vooral ook op Facebook. Dat maakt het voor volwassenen nog moeilijker dan vroeger om pesten te ontdekken; moeilijker dan wanneer leerlingen hun slachtoffer buiten school opwachten, schooltassen in de wc gooien, enzovoort. De gevolgen van pesten zijn bekend: het brengt meestal traumatisch lijden met zich mee, trouwens niet alleen bij het slachtoffer. Het kan niet alleen het leven van gepeste kinderen domineren (hun zelfvertrouwen wordt vaak enorm ondermijnd, en daarmee ook hun vertrouwen in hun medemensen, in het leggen van relaties),

maar onderzoek wijst uit dat ook de pesters in de rest van hun leven vaker dan gemiddeld grote moeilijkheden hebben.⁽¹⁾

En dan is er de groep leerlingen er direct omheen, die vaak niet durven ingrijpen, alhoewel een moedige enkeling soms opkomt voor de gepeste. Deze kinderen ervaren dit soort pestacties vaak als beangstigend, en voelen zich niet meer veilig in hun eigen klasgroep — je weet immers nooit wat er met jou zou kunnen gebeuren. Misschien hebben ze later wroeging dat ze niet actiever op deze misstand reageerden.

Kortom: alle kinderen, welke rol ze ook hebben, hebben bescherming nodig; en het is natuurlijk de taak van alle betrokken volwassenen om de kinderen te leiden, het voorbeeld te geven.

Waarom wordt er gepest? Waarom

pesten kinderen? Als je immers de oorzaak van iets weet, kun je ook gemakkelijker de oplossing bedenken. Het kan voortkomen uit zeer verschillende motivaties. Soms overschreeuwt de pester zijn eigen onzekerheid of is het een uiting van zijn frustratie over zijn eigen ervaringen met geweld en spanningen. Soms is de oorzaak verveling, jaloezie, groepsgedrag. Bij de gepeste is het lang niet altijd duidelijk waarom die nu het slachtoffer zou zijn. Zaken als ‘andere kleding’, andere manier van reageren, zijn vaak argumenten *achteraf*.

Anti-pestprogramma's

Er zijn recent meerdere programma's ontwikkeld om pesten te voorkomen of te laten ophouden, en ook een aantal programma's die de sociale cohesie of vertrouwensband op school willen versterken, of een leerling laten zien dat hij anders kan reageren op negatieve uitlatingen. De meeste middelbare scholen hebben een sociaal veiligheidsbeleid, inclusief antipest-richtlijn. Een programma voor de hogere klassen van de basisschool dat uitgaat van een aantal duidelijke principes, en dat ook voor een deel effectief bewijst te zijn (er is onderzoek naar gedaan), is KiVa.⁽²⁾ De opzet is afkomstig uit Finland: kiva is Fins en betekent ‘prettig, fijn’. Dus niet te verwarren met Kika, ‘Stichting Kinderen Kankervrij’, wat iets heel anders is. In Finland maakt negentig procent van de basisscholen gebruik van KiVa. Het blijkt het pesten met minstens de helft te doen afnemen. Dat is bekend omdat het wel en wee in de groep regelmatig, via vragenlijsten aan de leerlingen zelf, wordt gepeild.

Een hoofdgedachte van KiVa is: het draait om de groep als geheel. Als deze groep niet wil dat er gepest wordt, dan is dat een krachtiger geneesmiddel én preventief middel dan het straffen of schorsen van de pester.

De ‘KiVa-steungroep’

KiVa is een breed programma waarbij alle betrokkenen, kinderen van 9-12 jaar (niet alleen de gepeste en de pester maar ook de andere klasgenoten), leraren, ouders en speciale vertrouwenspersonen een taak te vervullen hebben. Naast een serie klassikale gesprekken, spellen, discussies en computersimulaties over alle aspecten van het pesten, die worden gedaan om de solidariteit in de groep, met name naar klasgenoten die in de knel zitten toe, te vergroten, is er ook een programma dat ingezet kan worden als blijkt dat een leerling getreiterd wordt. Als daarbij een klassengesprek niet het gewenste resultaat heeft, wordt een ‘steungroep’ gevormd.

Deze steungroep bestaat uit de gepeste, de pester, en een aantal kinderen die neutraal tegenover deze twee kinderen staan. Let wel: de pester zit in de steungroep! En het is een groep die als taak heeft om de gepeste concreet te ondersteunen ... Zo wordt de pester aangesproken: wij hebben jouw hulp, jouw bijdrage nodig, om het leven van de gepeste te verbeteren. Hij krijgt geen negatief etiket opgeplakt. De pester denkt dus verplicht mee — en doet ook mee, want de ondersteuning die het team afspreekt moet elke week concreet worden gerealiseerd. En dat wordt ook in de week erna gecheckt, in een gesprek met de gepeste leerling.

In feite wordt de pester dus niet als schuldige gebrandmerkt, maar er wordt een beroep gedaan op zijn vermogen tot het ondersteunen van een ander. Zoals een leraar zei: “zijn houding verandert na enige tijd, de pester ‘recht de rug’ en doet mee”.⁽³⁾ De ‘neutrale leerlingen’ zijn vaak zeer trots dat ze in de steungroep zitten, vanwege de verantwoordelijke taken die zij hebben: concrete ideeën leveren, de zaken rondom de gepeste in de gaten houden, zonodig gesprekken aangaan, zonodig melden bij vertrouwenspersonen van die school.

De sleutel tot begrip van gelijkwaardigheid

Theosofisch gezien is dit een ontwikkeling die we als zeer waardevol zien. Deze visie komt naar ons idee voort uit een aantal principes die richting Oude Wijsheid gaan: alle leerlingen worden aangesproken op hun meer sociale, meer verantwoordelijke kant.

Plaats deze methode eens in het licht van de leer van reïncarnatie, een van de zeven grondpijlers van de Theosofia. Er is een blijvende kern in elk mens, die leven na leven blijft bestaan, die we in feite ZIJN. Die spirituele kern draagt alle kosmische mogelijkheden en kwaliteiten in zich. Elk mens draagt grootse mogelijkheden in zich, die we alle-

maal nog maar gedeeltelijk hebben ontvouwd, ontplooid. Onze *gelijkwaardigheid* als levende wezens is dus een feit: in elk mens stroomt hetzelfde Kosmische Leven. Elk mens is in zijn kern een Goddelijke vonk, en wat we nu aan de buitenkant laten zien, is slechts een tijdelijke lichamelijke-psychische vorm. Kinderen moeten leren het onderscheid tussen deze buitenkant en binnenkant te zien ... Reïncarnatie vindt altijd plaats in groepen. Mensen die in vorige levens banden met elkaar hebben opgebouwd, vanwege een gemeenschappelijke karakteristiek, worden in een volgend leven onherroepelijk tot elkaar aangetrokken. Zij worden herboren *als groep*. De klas-groep is een team dat al eens eerder als functionerende groep heeft bestaan, en dat ook in de toekomst zal doen, tenzij iemand een andere karakteristiek ontwikkelt en tot een andere groep wordt aangetrokken. Elke sociale spanning, conflictsituatie of uitsluiting die we nu niet aanpakken maar laten voortwoekeren, zal zich onvermijdelijk in de toekomst opnieuw uiten: tot ongeluk van alle betrokkenen.

De sleutel tot begrip van wederzijdse solidariteit

Pest-acties zijn nooit alleen veroorzaakt door de pester, of door de gepeste (dat laatste wordt ook nog regelmatig gedacht, namelijk dat de gepeste zelf alles over zich heeft afgeroepen), maar komt voort uit de groep, uit de manier waarop de kinderen met elkaar in de groep omgaan. Als er een band in de groep is waarin iedereen wordt geaccepteerd, en de leerlingen zich medeverantwoordelijk zijn gaan voelen om dat te bewaken, is er voor pesten als het ware 'geen voedingsbodem'.

Dit heeft alles te maken met wat we in de Theosofia 'groeps karma' noemen: de verantwoordelijkheid die elk lid heeft voor het karakter van zijn leefgemeenschap. Elk lid bouwt door zijn houding en gedrag mee aan de normen en waarden in een groep, en helpt mee om de groep innerlijk stimulerend, verdraagzaam en veilig, of concurrerend en beangstigend te maken.

De verantwoordelijkheid van volwassenen

En dan spreken we bij het pesten van kinderen juist over de wereld van de volwassenen! In een land, stad, wijk of school zijn het altijd de volwassenen, met hun relatief ontwaakte denkvermogen en wilsvrijheid, die de toon zetten, die de sfeer en 'normen en waarden' bepalen waarbinnen de kinderen leven en opgroeien. We hebben allemaal wel eens opgemerkt hoezeer kinderen de gedachten van volwassenen opvangen en zonder terughoudendheid in daden

omzetten. Onze kinderen en jongeren leren ons permanent lessen over onszelf. Kinderen kunnen nog niet anders; pas later hebben ze het vermogen om van buiten komende gedachten en gevoelens te *keuren* alvorens deze te adopteren. Het pesten van kinderen kan dus nooit stoppen, zolang vele volwassenen elkaar naar beneden proberen te halen — uit angst, woede of berekening.

Als jongens en meisjes ernstig pesten, komt dat vaak omdat zijzelf in een uitzichtloze positie zitten. Bijvoorbeeld omdat hun vader alcoholist is, hun ouders een soort oorlog met elkaar voeren, er incest wordt gepleegd of omdat ze zelf gepest worden door hun broer, enzovoort. Uiteraard zijn er ook nog andere motieven om te pesten, zoals hiervoor al gezegd. Maar het wijst ons erop dat wanneer volwassenen kinderen op hun lagere, dierlijke aspecten aanspreken — met al het leed van dien — dat dit de ingrediënten kunnen zijn om zelf ook te pesten. Een film die dit indringend laat zien, en veel discussies onder pubers heeft opgeroepen, is de film 'Spijt', van Dave Schram. Hij is gemaakt naar een boek van Carry Slee. Daarin komt een pestende leerling voor, die zelf thuis zwaar in de knel zit. Zonder goede aanpak zal pestgedrag dus door de generaties heen overgedragen worden.

Sluimerend sociaal besef actief maken

Bij een goed doordachte, duidelijke leiding van volwassenen (die bovenal het goede voorbeeld geven, door onder andere nooit kinderen voor te trekken) kan in een klas of op een school een negatieve spiraal veranderen in een positieve spiraal. Als dat lukt, hebben alle betrokkenen een ervaring opgedaan die hen heel hun leven als stralend voorbeeld zal bijblijven — en die de kiemen legt voor een harmonischer toekomst in de levens die we nog voor de boeg hebben.

We beschermen zo niet alleen de gepeste maar ook de pester en de meelopers. Pester en meelopers roepen immers in hun morele blindheid toekomstig lijden op. De leer van karma, de theosofische leer van oorzaak en gevolg, geeft ons de verklaring van de Bijbelse uitspraak "zoals u oordeelt, zult u geoordeeld worden". Als we ons als instinctief concurrerend dier gedragen (ten koste van anderen), zullen we in de toekomst terecht komen in groepen en situaties met *dezelfde* karakteristiek, dus waarin anderen ons op die manier zullen bejegenen. Daar kunnen we dan moeizaam uit leren ... maar dat leren had ook zonder de ellende van duurzaam treiteren, door een goede leiding van volwassenen, kunnen gebeuren!

Ook 'meeloper zijn' bij onrechtvaardige gebeurtenissen

roept zijn gevolgen op. Niet-handelen produceert immers ook gevolgen. Het is juist de passiviteit van de velen die het machtsmisbruik door de enkelen mogelijk maakt. Immers, zonder meelopers is pesten eigenlijk niet aantrekkelijk. Vandaar de verantwoordelijkheid die ook de meerderheid van meer passieve leerlingen hebben. We oogsten altijd wat we gezaaid hebben, er heerst een strikte relatie tussen oorzaak en gevolg in de Kosmos. Een positieve houding naar anderen toe, zal in de toekomst ervoor zorgen dat wij hulp en ondersteuning van die ander ontvangen. Benaderen we anderen echter egoïstisch of onverschillig, dan leggen we de kiemen voor toekomstige strijd, conflicten en ellende — precies evenredig aan wat we de anderen aandeden. Karma is dus de sleutel tot het begrip van wederzijdse solidariteit: een solidariteit die geen grenzen kent, want de totale mensheid vormt één onderling verbonden geheel, één organisatie of team. Onder alle omstandigheden zijn alle mensen er een integraal onderdeel van.

De tien Nederlandse KiVa-regels zijn:

1. We doen aardig tegen elkaar en behandelen elkaar met respect.
2. We maken er samen een fijne groep van.
3. We praten met elkaar en gebruiken daarbij ik-taal ['ik-taal gebruiken' wil zeggen: je vertelt duidelijk hoe jij iets ziet of wat jij graag wenst, terwijl je de ander in zijn waarde laat; red.].
4. We willen dat pesten stopt.
5. We willen ook dat verborgen pesten stopt.
6. We houden er rekening mee dat pesten heel lang pijn doet.
7. We zeggen tegen pesters: stop ermee.
8. We helpen gepeste kinderen.
9. We lossen pesten als groep op.
10. We blijven ons houden aan dit KiVa-contract!⁽⁶⁾

De sleutel tot begrip van *anders-zijn*

Zonder het met zoveel woorden te zeggen, zit in het KiVa-antipestprogramma (en wellicht ook in soortgelijke programma's) het principe dat elk mens anders is, dat er altijd kinderen in een klas zullen zijn die *in eerste instantie* als buitenbeentjes worden ervaren. Waarom gebeurt dat? Simpelweg omdat ze net iets anders zijn dan we gewend zijn, of door een of andere dwingende groepsnorm. Dat anders-zijn vraagt enkel van ons om wat extra moeite te doen om de ander te leren kennen.

In de KiVa-steungroep blijkt de waardering van de andere kinderen voor de gepeste vaak toe te nemen. Niet alleen

omdat ze meer begrip hebben voor zijn positie, maar ook omdat geleidelijk blijkt dat hij zijn eigen bijzondere, leuke, interessante kanten heeft.

Meer begrip hiervan krijgen we, als we de theosofische leringen van evolutie en 'zelfwording' onderzoeken. Die leringen geven ons de sleutels tot een begrip van 'anders-zijn'. Elk menselijk wezen, ja, zelfs elk wezen in de Kosmos bevindt zich op een pad van innerlijke groei dat letterlijk geen begin en einde heeft.

Als mens hebben we al talloze levens geleefd, en daarbij ons eigen unieke karakter ontwikkeld, onze keuzen gemaakt, onze ervaringen en spirituele lessen geleerd ... hoe zou het dan kunnen dat het ene individu gelijk is aan het andere? Uit de Oude Wijsheid volgt dat het 'anders-zijn' van een ander immer een aanvulling is op ons eigen tekort!⁽⁴⁾

Welke keuzen maken wij?

Uit de Theosofia volgt ook dat elk mens een portie vrije wil heeft ontwikkeld, en het recht en de plicht heeft zijn eigen pad in het leven te kiezen. Dat betekent ook dat als we 'meelopen met een groep' omdat we er zo graag bijhoren, we moeten beseffen dat we anders hadden kunnen kiezen, ook al leek de sociale druk eventjes groot. We kunnen binnen die groep een ander voorbeeld laten zien, of ervoor kiezen om ons eigen pad te gaan — bijvoorbeeld omdat we het niet juist of rechtvaardig vinden hoe de groepsleden met elkaar omgaan.

Sommige kinderen die enige tijd werden gepest, werden er – vertelden ze toen ze ouder waren – innerlijk sterker door: ze ontdekten juist hun innerlijke kracht, hun vermogen om ondanks weerstand het pad te gaan dat zij juist en rechtvaardig vinden. Maar dit wezenlijke feit – dat een uiting is van de hogere vermogens van de mens – vermindert niet de taak van alle betrokkenen, de volwassenen voorop, om overal waar er lijden is, alles in het werk te stellen om dat lijden weg te nemen. En liefst zo dat het niet meer de kop kan opsteken, in de nabije – en oneindige – toekomst.

Het ontplooiën van de spiritueel-ethische kern van de mens

Het KiVa-programma blijkt het voorkomen van pesten met circa veertig of vijftig procent te doen afnemen. Ook worden veel leerlingen zich bewuster van de rol die zij kunnen spelen, in diverse situaties.⁽⁵⁾

Ongetwijfeld zullen er nog anti-pestprogramma's ontwikkeld worden die op een nog bredere basis van menselijk inzicht zullen staan. Wellicht zal ook steeds meer de na-

druk gelegd worden op het vormgeven van een inzicht in hoe mensen waarlijk menselijk, in zijn edelste betekenis, kunnen samenleven, en minder op wat we *niet* willen. Hoe we vanaf de babyleeftijd de sluimerende spirituele mogelijkheden in een kind leren wakker roepen, zodat het idee van pesten niet eens meer in het kind opkomt ... Het pesten en het leed dat wordt ervaren, kan niet opgelost worden door op de emoties van de betrokkenen in te spelen, maar altijd alleen door een beroep te doen op de edele aspecten in de mens, dus in het kind. Er zijn televisieprogramma's als 'Over de streep' die op zeer emotionele manier het verborgen leed bij leerlingen aan de oppervlakte pogen te brengen. Theosofisch gezien is het de vraag of dit de remedie is.

Het meest invloedrijke 'anti-pestprogramma' is zonder twijfel het bekender worden van de Theosofia, waardoor steeds meer mensen, door de Theosofia te overdenken en toe te passen, zullen ontdekken hoe alle uitingen van zelfzucht op onwetendheid en geestelijke onvolgroeidheid zijn gebaseerd. Dán zullen we een dreigende cyclus van toenemend geweld en groeiende angst kunnen doorbreken, en als het ware 'in tegengestelde richting' omhoog laten cirkelen, alle weerstanden overwinnend. Het KiVa-programma hebben we aangehaald als signaal dat velen nu ontdekken dat niet wraak en straf, maar het versterken van banden van solidariteit tot het gewenste resultaat voert.

Referenties

1. http://www.schoolenveiligheid.nl/web/pestweb/artikel/-/asset_publisher/DBGG6m9JROAy/content/gevolgen-van-pesten, en <http://www.stopbullying.gov/at-risk/effects/>.
2. Zie de KiVa-website, <https://www.kivaschool.nl/>, en EenVandaag, uitzending 15 oktober 2013: www.eenvandaag.nl/binnenland/47467/fins_antipest_programma_halveert_pesten.
3. Zie ref. 2, uitzending van EenVandaag.
4. Voor een heldere, toegankelijke uitleg van de theosofische grondgedachten over gelijkwaardigheid en wederzijdse solidariteit en onderlinge verschillen, zie het verslag van de landelijke Conventie 1997: *Lucifer*, jaargang 19, nr. 4, augustus 1997, blz. 101-148.
5. Zie <https://www.kivaschool.nl/kiva-in-het-kort>. Het onderzoek naar de effectiviteit van KiVa is verricht onder leiding van René Veenstra, hoogleraar sociologie aan de Universiteit Groningen.
6. Bron: http://www.ocghadvies.nl/images/uploads/beoordelingsrapport_KiVa.pdf.

Gesignaleerd

In het ijs en toch niet koud: de Iceman

Wim Hof, de *Iceman*, is een bekende Nederlander. Een greep uit zijn vele ijzingwekkende activiteiten: halve marathon op blote voeten in midwinter Finland; beklimming en expeditie op de Mount Everest tot 7500 meter in korte broek; record in-ijs-staan van 1 uur 52 minuten 42 seconden in New York.

Wim Hof-methode: invloed op autonome zenuwstelsel

De prestaties van Hof zijn zo opvallend, dat wetenschappers op verschillende plekken op de wereld onderzoeken met hem hebben gedaan. Ze konden vaststellen, terwijl Hof tot aan zijn nek in een met 700 kilogram aan ijsklontjes gevulde cabine stond, dat zijn lichaamstemperatuur constant rond de 37 graden bleef, waarbij hij bibberde noch rilde.

Hof schrijft zijn wonderbaarlijke weerstand tegen de kou toe aan een door hem ontwikkelde methode. Die bestaat uit drie componenten. De eerste is een specifieke ademhalingstechniek. Door die techniek komt er meer zuurstof en minder kooldioxide in het bloed, waardoor de organen tot een grotere werkzaamheid worden geprikkeld. De tweede component is een sterke *mindset* en concentratie. Ten slotte zou je dan gradueel aan ijs blootgesteld moeten worden. Dus voordat de Iceman aan een nieuwe activiteit begint, voert hij gedurende enige tijd zijn ademhalingsoefeningen uit en mediteert hij.

In Nederland is Wim Hof uitgebreid onderzocht bij UMC Sint-Radboud in Nijmegen. Alles wees erop dat zijn techniek een invloed uitoefent op het autonome zenuwstelsel en het immuunsysteem. Dit is vooral interessant, omdat wetenschappers er altijd van uit waren gegaan, dat het autonome zenuwstelsel en het immuunsysteem niet zo vergaand te beïnvloeden zijn. Maar als het waar is dat Wim Hof in staat is dit autonome zenuwstelsel en ook het immuunsysteem dusdanig diepgaand te beïnvloeden door ademhalingstechnieken en meditatie, dan moet er blijkbaar iets buiten het lichaam zijn, dat invloed heeft op de stof. En dat is voor de materialistische wetenschap natuurlijk een moeilijk te aanvaarden conclusie.

Tumo

Hoe spectaculair ook, de prestaties van Wim Hof zijn zeker niet nieuw. In feite hebben we hier te maken met een oude techniek, die onder andere in Tibet al eeuwen geleden werd toegepast en die daar bekendstaat onder de naam *Tumo*. De eerste westerling – voor zover ons bekend – die erover schreef, was Alexandra David-Néel in haar bestseller *Mystiques et Magiciens du Tibet*.⁽¹⁾ Dat boek verscheen al in 1929 en is in veel talen vertaald. Mevrouw David-Néel beschrijft hoe lama's in barre omstandigheden op zeer grote hoogte en in een gure vrieskou schaars gekleed of soms geheel naakt de elementen schijnbaar moeiteloos trotseerden.

Tumo is een variant van Hatha-Yoga, zoals dat ook al eeuwenlang in India wordt toegepast. Ook hier zijn bepaalde ademhalingsoefeningen en een vorm van concentratie vereist. David-Néel beschrijft hoe tijdens de meditatie lama's die Tumo toepassen, zich moeten concentreren op wat ze de centrale ader noemt: een onzichtbare stroom in het lichaam. Die centrale 'ader' dient men aanvankelijk zich voor te stellen als een draadje met de dikte van een haar. Men visualiseert hoe een opstijgende vlam, door de ademhaling gedreven, erdoorheen trekt en hoe die ader zich vervolgens verdikt tot een pink, een arm, een buis, tot het lichaam niet meer wordt waargenomen.

Dat de Tumo-techniek werkt, blijkt wel uit het feit dat getrainde lama's soms een wedstrijd houden wie in één vrieskoude nacht de meeste met ijswater doordrenkte dekens kan drogen door die om het naakte lichaam te slaan.

Psychische krachten

Deze Tibetaanse Tumo is *geen* spirituele oefening. Het heeft ook niets met het Buddhisme te maken. Als Wim Hof stelt dat zijn methode lichaam en geest in balans brengt en de geestelijke wil beïnvloedt, dan moeten wij op basis van de Theosofia hier ook vraagtekens bij plaatsen. De geestelijke wil heeft betrekking op geestelijke zaken zoals inzicht, besef van samenhang der dingen en mededogen. En dat deze ademhalingstechnieken en concentratieoefeningen de balans tussen geest en stof bewerkstelligen, betwijfelen wij evenzeer.

Zo'n conclusie kun je alleen maar trekken als je geen weet hebt van de vele krachten in de menselijke natuur. Dan

ben je geneigd om alles wat niet zichtbaar is, ‘geest’ te noemen. De krachten die Tumo oproept zijn echter *psychische* krachten. In feite werken deze krachten constant op het fysieke gestel van de mens in. Daar hoef je geen oefeningen voor te doen. Iedereen weet dat eigenlijk, want iedereen heeft dit wel eens ervaren. Een voorbeeld: als je zenuwachtig in de wachtkamer van de tandarts zit, kan dat een onmiddellijke invloed hebben op je spijsvertering. De psychische natuur oefent een directe kracht uit op, in dit geval, de spijsverteringsorganen van het lichaam. Daarom ligt het voor de hand dat de oefeningen van Wim Hof effect sorteren, wat nu bevestigd wordt door objectief wetenschappelijk onderzoek. De volgende stap zou zijn te onderzoeken waardoor ze effect hebben. Daarbij kunnen de leringen van de Theosofia een goede richtlijn geven. De psychische natuur van de mens reguleert een aantal vitale levensstromen die in het Sanskrit *Prâna’s* worden genoemd. Er is een fijnzinnige, uitgebalanceerde harmonie tussen al deze Prâna’s en het onoordeelkundig verstoren van die harmonie kan uiteindelijk tot grote fysieke en psychische ongemakken leiden.

Welnu, de oefeningen van Wim Hof zijn een variant op Hatha-Yoga, dat letterlijk Yoga (eenwording) door geweld betekent.

Door ademhalingsoefeningen of andere fysieke oefeningen, en door bepaalde meditatietechnieken, verstoort je het evenwicht in het krachtenveld van het psychische en fysieke. Er is een constante wisselwerking tussen die twee. De prânische stromen reguleren allerlei fysieke processen. Hatha-Yoga kan verstorend werken op deze prânische stromen. Je moet wijs zijn en inzicht hebben in de gehele, geestelijke, psychische en fysieke gesteldheid van de mens, om te kunnen vaststellen waar dit uiteindelijk in een individueel geval toe leidt. Naar het schijnt heeft Hof geen enkel nadelig gevolg van zijn oefeningen, hoewel je niet weet of op de langere termijn dit ook zo is. Andere mensen schijnen door deze techniek genezen te zijn. Toch is voorzichtigheid vereist. Hof had van nature deze vermogens, want zoals hij zelf zegt, liep hij als kind al op blote voeten door de sneeuw. Maar anderen, met een heel ander gestel, hebben deze vermogens niet. Denk dus goed na, voordat je besluit mee te doen aan een workshop van de Iceman.

Alexandra David-Néel merkte bij de door haar beschreven Tumo-techniek op, dat die wel eens gevaarlijk kan zijn voor iemand die niet over sterke longen beschikt. Maar nog ernstiger dan de lichamelijke ongemakken, zijn de psychische kwalen die al dit soort technieken kunnen

opleveren en die zich kunnen uiten in allerlei emotionele onevenwichtigheden zoals angsten.

Geestelijke krachten

In de buddhistische literatuur is een verhaal dat de Buddha, aankomend bij een rivier, een trotse yogi ontmoette die pochte dat hij een meester was in het ‘hoppen’. Hij kon ‘vliegend’ de rivier oversteken. Toen de Buddha ook aan de overkant van de rivier was, zei hij hem dat zijn jarenlange strenge training evenveel waard was als het muntstuk dat hij de veerman had moeten betalen om aan de overkant te komen.

Had Tumo in het barre Tibet nog nut voor monniken die tijdens hun reizen op grote hoogten moesten overnachten en door Tumo aan te wenden niet van de kou stierven, in Nederland is het zich oefenen in de techniek van Hof evenveel waard als een goede winterjas.

Niettemin kan de Iceman mensen tot nadenken brengen. Er is meer in een mens dan alleen zijn fysieke lichaam. Er zijn door instrumenten niet waar te nemen krachten die op het lichaam inwerken. Die krachten kun je verdelen in meer stoffelijke – psychische – krachten en geestelijke krachten. Die geestelijke krachten verhouden zich tot de psychische zoals deze laatste zich verhouden tot de lichamelijke krachten. Als je je meer concentreert op de geestelijke krachten – dus uitgaat van eenheid en de samenhang van de verschijnselen – dan zal dit zijn gunstige werking hebben op de psychische krachten en vermogens, wat zal leiden tot een gezond en sterk lichaam. Je kunt iets van dit effect zelf ervaren tijdens de spirituele momenten in je leven, tijdens de perioden waarin je bezielde bent door je edelste gedachten: na afloop valt het je dan op, dat je emoties en lichaam in een harmonieuze, dienstbare toestand zijn gebracht. Vaak voel je je dan zo fit als een hoentje. In de Bergrede (*Mattheus 6:33*) vinden we de uitspraak dat we eerst het Koninkrijk der Hemelen en zijn gerechtigheid moeten zoeken waarna alles aan de mens geschonken zal worden. Ofwel, wie in zijn eigen geestelijke natuur (het Koninkrijk) leeft, krijgt meesterschap over zijn gehele constitutie. Oefen je echter de lagere elementen in jezelf, zonder de geest erbij te betrekken, dan leidt dat uiteindelijk tot disharmonie.

Referentie

1. In Nederland verscheen bij uitgever Gnosis te Amsterdam een eerste vertaling onder de titel *Mystiek en Magie in Thibet*. Een recente uitgave verscheen bij uitgeverij Sirius en Siderius.

Zijn er ‘oceanen’ van water onder de aardkorst?

Hoe je dezelfde feiten anders kunt bekijken

Onze Planeet ziet er blauw uit, vanaf de maan gezien: blauw vanwege de enorme oppervlakte aan water. Het leeuwendeel van het aardse water, zo dachten de wetenschappers tot voor kort, bevindt zich in de oceanen. Dat water is onderhevig aan een kringloop die zeer belangrijk is voor mens, dier, plant en mineraal. Deze kringloop loopt via de atmosfeer, via de bossen, de rivieren en het grondwater, weer terug naar de oceaan.

Nu zijn er aanwijzingen gevonden dat dit plaatje zeer onvolledig is, en dat we een voorraad water over het hoofd zien die minstens even groot is als alle oceanen bij elkaar: het water dat deel uitmaakt van gesteenten onder de aardkorst.

Dit is een interessant punt, ook al is het wetenschappelijke bewijs ervoor nog niet zo hard. Het is interessant vanwege wat H.P. Blavatsky in *De Geheime Leer* schreef: “Water is het bloed van de Aarde.”⁽¹⁾ Water in onze Planeet heeft dus dezelfde functie als bloed in ons lichaam: de drager van levensenergie. En zoals ons bloed *alle* delen van ons lichaam bereikt, zo zou logischerwijze ook water alle planetaire ‘organen’ moeten doorstromen. Ook de lagen onder de aardkorst.

Diamant vanuit de diepte

Welke aanwijzingen hebben de wetenschappers gevonden? Er is in West-Brazilië een diamant gevonden die van zeer diep komt, en door een opgaande stroom van magma naar de oppervlakte is gebracht.⁽²⁾ Deze diamant bevat een aantal ‘onzuiverheden’, en een van die kleine insluitsels bestaat uit het mineraal ‘ringwoodite’, dat zich natuurlijkerwijze vormt op circa 500 kilometer diepte. In dat insluitsel werd ook water gevonden, nauw gebonden aan het mineraal, zij het in een speciale vorm: de hydroxyl-vorm, oftewel, watermoleculen die één waterstofatoom hebben afgestaan. Dat kleine klompje mineraal bevatte één procent water. Dat klinkt niet veel, maar voeg erbij dat men vermoedt dat dat mineraal in enorme hoeveelheden in de diepte voorkomt, en die ene procent houdt meer in dan de som van al onze oceanen.

Een tweede onderzoek was een analyse van de seismische gegevens van vele honderden meetstations in Noord-Amerika.⁽³⁾ Als het gaat om iets grotere diepten, zijn al de wetenschappelijke hypothesen gebouwd op *interpretaties*

van dit type gegevens: hoe aardbevingsgolven zich door de aardlagen verspreiden. Een andere manier hebben we niet. De gaten die wij boren stellen nauwelijks iets voor, op de schaal van de totale Aarde. De wetenschap weet veel minder van het binnenste van de Aarde dan bijvoorbeeld van het oppervlak van Mars.

Toen de seismische gegevens in een computermodel werden verwerkt, bleek dat bepaalde gesteenten op een diepte van circa 500 kilometer vloeibaarder waren dan te verwachten was. Dat wijst op de aanwezigheid van watermoleculen (in een gesplitste vorm) die hecht ingebouwd zijn binnen de mineralen. Vandaar dat deze onderzoekers tot dezelfde hypothese kwamen: de gesteentelaag van 410 tot 660 kilometer diep (de zogenoemde ‘transitiezone’ van de aardmantel) zou wel eens gigantische voorraden water kunnen bevatten.

Links de diamant waarin een klein brokje van een mineraal (rechts) gevonden is, dat ons informatie geeft over de gesteentelaag 500 km diep.

Circulerend water: migrerende wezens

Ook opperden deze onderzoekers dat er een uitwisseling moet zijn tussen het gesteentewater en het oceaanwater, en dat de waterkringloop dus een groter deel van de Planeet omvat dan we dachten. Volgens de Theosofia kent elk levend organisme een intensieve uitwisseling van substanties *binnen* zijn lichaam, en ook *met zijn omgeving*. Welnu, de basisgedachte van de Theosofia is dat alle dingen bezielde zijn, en dat achter elk lichaam, hoe klein of groot ook, een levend wezen werkzaam is. Dat wezen, dat ‘bewustzijn’, gebruikt zijn lichaam (dat weer bestaat uit ondergeschikte wezens) om er evolutionaire ervaring mee op te doen. Als we dan ook praten over de waterkringloop van de Aarde, hebben we het over een stroom van *wezens*. Watermoleculen zijn de lichaampjes van zeer primitieve wezens. En deze wezens, zo wordt nu vermoed, doorstromen niet alleen de ‘organen’ of ‘afdelingen’ of ‘ecosystemen’ op het oppervlak van de Aarde, maar ook zijn dieper gelegen ‘organen’ of lagen.

De vele lagen of sferen van de Planeet

Theosofisch gezien omvat een Planeet veel meer dan alleen een fysieke bol. Die fysieke bol is slechts het hulsel, de buitenste schil van de levende Planeet, die voorts bestaat uit een spiritueel deel, een mentaal deel, een psychisch deel, en een astraal deel. Al deze sferen horen bij elkaar, zoals de organen van ons lichaam bij elkaar horen: geen kan worden gemist.

Maar zelfs binnen de fysieke bol is er nog een veelheid aan 'ondersferen' of 'leefgebieden', en dat klopt ook met onze ervaring. Rondom de stille, ongerepte bergtoppen hangt een totaal andere karakteristiek dan in een drukke stad, of op de bodem van de zee. De oorzaak van deze verschillen is niet de omgeving, maar de karakteristiek van alle wezens die zo'n sfeer bewonen en opbouwen. En met alle wezens bedoelen we niet alleen mensen, dieren en planten, maar óók de wezens uit het mineralen- en het nog primitievere elementalenrijk. Al die wezens tezamen creëren de omgeving die bij ze past.

Elke sfeer roept specifieke eigenschappen op

Als een wezen verhuist van de ene Aardse sfeer naar de andere, dan gaat dat altijd gepaard met een verandering in zijn *toestand*. Zoals gezegd, elke levenssfeer van de Aarde heeft zijn bijzondere karakter. En die kenmerkende eigenschappen zorgen ervoor dat *de overeenkomstige bewustzijnsaspecten van een wezen (dat die sfeer betreedt) naar buiten komen*. Zo verandert water, als het in een koude omgeving komt, in ijs. In een andere omgeving uit het zich juist als damp. Of, onder hoge druk in het juiste gesteente, splitst elk watermolecuul zich in een hydroxylgroep (zuurstofatoom gebonden aan een waterstofatoom) en een waterstofatoom. Je kunt je afvragen of je het dan nog water kunt noemen. Misschien niet, maar dat neemt niet weg dat deze gesteenten een enorme bron aan water kunnen zijn, omdat het gesplitste water, als het eenmaal weer omhooggestuwd wordt, zich opnieuw zal herenigen tot complete watermoleculen. Ijs, vloeibaar water, damp en hydroxyl laten vier aspecten van water in onze *fysieke* wereld zien, maar is de lijst hiermee compleet? Zeker niet, want dit zijn enkel de toestanden die tot onze stoffelijke sfeer behoren.

Maar het principe is overal hetzelfde: ons bewustzijn kent zeer veel aspecten of 'lagen', en die kunnen zich pas ten volle uiten als we ons in de daarvoor passende omgeving bevinden. Zolang dat niet zo is, zijn die eigenschappen sluimerend, of onvolledig werkzaam.

Zo hangt het sterk af van de groep mensen waarin we ver-

keren, welke kanten van ons karakter we makkelijk kunnen uiten. Als je met veel verschillende mensen omgaat is dat zeer verrijkend, onder andere omdat je daardoor minder bekende kanten van jezelf tegenkomt. Dit feit verhindert ons trouwens niet om als menselijke denker welbewust sturing te geven aan onze omgeving. Wij hoeven niet als watermoleculen mee te drijven met de dominerende krachten, maar kunnen bijvoorbeeld een tegenwicht bieden als het nodig is: rust brengen waar onrust is, moed inspreken waar verslagenheid heerst.

De aard van de ondergrondse levenssfeer

Als we meer willen begrijpen van de wezens die diep onder de grond actief zijn, moeten we niet alleen denken aan de ruimtelijke positie ('zoveel kilometer onder het aardoppervlak'), want die zegt ons op zich niets over het karakter van die levenssfeer. En wat is dat karakter dan? De onderzoekers spreken over gesteenten die onder invloed van enorme druk en temperatuur allerlei transformaties ondergaan. Zo is het genoemde mineraal ringwoodite een zogenoemde polymorf van het onder geologen algemeen bekende olivijn, een gesteente dat veel in de aardkorst voorkomt.

Dat er veel transformaties plaatsvinden is een feit. Maar er zit een addertje onder het gras bij deze manier van redeneren: we proberen ons een voorstelling te maken van een situatie die sterk verschilt van de onze, door één facet van onze eigen ervaringswereld sterk uit te vergroten. Die andere wereld wordt dan een soort 'extreme variant' van onze wereld.

Zo menen we dat Jupiter zeer koud en de Zon zeer warm is, terwijl theosofisch gezien dat helemaal niet het geval is. Jupiter is juist veel heter, veel energierijker dan de Aarde.⁽⁴⁾ De levenssferen van Jupiter en de Zon hebben een wezenlijk ander karakter dan die van de Aarde, en de stoffen gedragen zich daarom ook anders. Je zou het je zo kunnen voorstellen: de stoffen op het oppervlak van de Zon gedragen zich bij een voor aardse begrippen 'normale' temperatuur op dezelfde manier als stoffen op Aarde zouden doen als je ze duizenden graden zou verhitten. En daarom denken wij dat de Zon heet is ...

Als we dus werkelijk willen begrijpen wat het leefgebied diep onder de grond is, dan moeten we de *karakteristiek* ervan leren kennen. De wezens met die karakteristiek ervaren hun leefwereld als evenwichtig, bij ze passend. Zij ervaren geen 'extreme druk'. Hoogstens zullen zij, als zij net zo zouden denken als wij geneigd zijn te doen, alle lichamen op het aardoppervlak voorstellen als 'bij-

na-etherisch', 'broos en wolkig' ... misschien vinden ze ons wel zielig, omdat we in zo'n extreem milieu moeten leven.

Nog dieper: over de kern van de Aarde

Er is een geleidelijke overgang, via vele lagen of niveaus, van het aardoppervlak tot zijn kern. Daarom heeft het zin ook aandacht te besteden aan die kern.

G. de Purucker, de vierde leider van Het Theosofisch Genootschap, geeft ons hierover enkele hints. Die kern is om te beginnen beslist geen spirituele of mentale sfeer, maar juist een zeer stoffelijke sfeer. De toestand waarin deze wezens zich bevinden is zo weinig te vergelijken met wat wij kennen, dat G. de Purucker moet zeggen dat hij het niet kan beschrijven, behalve door wat vage aanwijzingen:

Ze is niet precies elektrisch. Ze is veel meer verdicht dan enig elektron van een atoom is. Ze is, fysiek gesproken, noch gesmolten, noch vast, noch gasvormig. Ze is heet noch koud. Het is een geheel ander soort stof, en de enige manier waarop ik u er enig idee van kan geven, is door te zeggen, (...), dat het een elementale fysieke substantie is; fysieke substantie voor deze de bijzondere aard van verdichting heeft bereikt die wij fysieke stof noemen.⁽⁵⁾

De kern van de Aarde is het tehuis van wezens die behoren tot het 'derde elementenrijk', de wezens die één stap minder ontwikkeld zijn dan het mineralenrijk.⁽⁶⁾

In de oude mythologieën werden deze elementalsferen aangeduid met termen als 'de onderwereld', de 'Tartarus', enzovoort. En ook daar, volgens deze mythen, zijn er rivieren, en is er een komen en gaan van wezens, ook al duren deze cyclussen in onze ogen zeer lang.

De relatie met de grote evolutionaire cyclussen

Een laatste gedachte die we in dit artikel naar voren willen brengen, en die in direct verband staat met de watercyclus van onze Planeet: volgens de Theosofia zijn er perioden in de geschiedenis van de Aarde waarin er meer oceaan is dan land (zoals nu) en perioden waarin dat andersom is, zoals onder andere tijdens de 'Atlantische periode'.⁽⁷⁾ Deze perioden wisselen elkaar af. Vanzelfsprekend gaat het hier om perioden van miljoenen jaren.

Denkt u er eens over na waar het water van de oceanen blijft, als onze periode met veel oceaan en weinig land geleidelijk weer overgaat in de erop volgende fase, en de Aarde er niet meer zo blauw uit ziet vanaf de maan? Of: waar kwam toch al dat water vandaan, toen enkele mil-

joenen jaren geleden de Atlantische continenten overstroomden?⁽⁸⁾ Het zal vanuit een andere leefsfeer in de onze gekomen zijn. Daarbij is het idee van waterhoudende gesteenten naar onze inschatting één van de mogelijkheden. Ook moeten we niet uitsluiten dat er een intensieve uitwisseling is met de cosmische sferen waarbinnen onze Planeet beweegt. Waarom zouden er geen waterhoudende kometen bestaan? Zie hierover een eerder signalerend artikel in *Lucifer*.⁽⁹⁾

Water is, zoals H.P. Blavatsky zei, het bloed van de Aarde. Het speelt op het stoffelijke vlak een centrale rol. Dat wil niet zeggen dat water voor elke Planeet 'zijn bloed' is. Want ook hier moeten we ons denken flexibel houden: waarom zou, in een andere Planetaire leefsfeer, deze functie niet door een ander molecuul worden vervuld? Als de Theosofia ons één ding leert, is het wel het onbevangen onderzoeken van onze eigen gedachtepatronen ... ongesluiterd denken!

Referenties

1. H.P. Blavatsky, *De Geheime Leer*, 2 delen. Theosophical University Press Agency, Den Haag 1988, deel 2, blz. 47, voetnoot (blz. 43 orig. Engelse pag.).
2. Onderzoek onder leiding van Graham Pearson, University of Alberta. Een heldere beschrijving van dit onderzoek: K. Liebrand, 'Meer water in de aarde dan gedacht', webartikel van 14 maart 2014, bron: <http://www.newscientist.nl/nieuws/categorie/aarde-klimaat/page/2/>.
3. Onderzoek door Steve Jacobsen en Brandon Schmandt, gepubliceerd in het tijdschrift *Science* (13 juni 2014). Zie voor een Engelse beschrijving bijvoorbeeld: L. Winter, 'Huge Underground "Ocean" Discovered Towards Earth's Core', 12 juni 2014. Bron: <http://www.iflscience.com/environment/huge-underground-ocean-discovered-towards-earths-core>.
4. G. de Purucker, 'Heat and Cold on Jupiter, etc.'. Artikel in: *Studies in Occult Philosophy*. Theosophical University Press, Pasadena 1973, blz. 318-323.
5. G. de Purucker, *Esoterisch Onderricht in de Oosterse School*, 2 delen. Stichting I.S.I.S., Den Haag 1987, deel 1, blz. 461.
6. Zie ref. 5, blz. 623-624.
7. G. de Purucker, *Grondslagen der Esoterische Wijsbegeerte*. Stichting I.S.I.S., Den Haag 1994, blz 368-370.
8. Zie ref. 5, blz. 369; De Purucker zegt hier: "Vanwaar de 'wateren kwamen' is een zeer boeiend onderwerp van studie, doch wij hebben nu geen tijd om daarop in te gaan."
9. B. Voorham, 'De theorie van de mini-kometen. Waar komt het water in de atmosfeer vandaan?' Artikel in *Lucifer*, jaargang 19, nummer 5, oktober 1997, blz. 153-157.

Uw Vragen

De volgende vraag werd naar de redactie van onze Engelstalige Lucifer gestuurd. We vinden deze zo interessant, dat we hem graag ook in de Nederlandse Lucifer plaatsen.

Wat gebeurt er na Kali-Yuga?

Deze vraag werd gesteld naar aanleiding van het artikel 'Kali-Yuga' (verschenen in de Nederlandse *Lucifer* van april 2011, blz. 4-12). Een digitale versie ervan is op te vragen bij de redactie.

Bij de indeling van de Yuga's wordt – wat hun tijdsduur betreft – als standaard de verhouding 4:3:2:1 gehanteerd. Na de kortste Yuga, de Kali-Yuga, begint meteen weer de langste Yuga, de Satya-Yuga. We zien echter dat bijna alles zevenvoudig is. Heeft niemand ooit met de gedachte gespeeld dat er eigenlijk zeven Yuga's zijn, te weten 4:3:2:1:2:3:4? Tsong Kha Pa spreekt ergens over de Deva-Yuga. Het lijkt vreemd dat vier Yuga's zouden eindigen met een onmiddellijke terugkeer naar een nieuw Satya-Yuga.

R. Robb

Antwoord

Dit is een heel interessante maar zeker geen gemakkelijke vraag. De leer over de cycli is ongetwijfeld een van de moeilijkste. We beweren daarom zeker niet dat we een volledig antwoord geven, maar meer enkele ideeën om over na te denken.

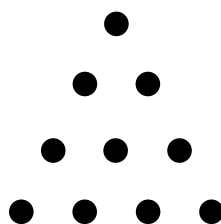
Ten eerste willen we iets zeggen over de zevenvoudige verdeling. Het is een goede theosofische gewoonte om het menselijke bewustzijn in zeven aspecten te verdelen. Maar dat is geen dogma,

dat zou het tenminste niet moeten zijn. De drievoudige verdeling in geest, ziel en lichaam is evenzeer juist, hoewel we hiermee enkele details niet duidelijk kunnen maken. Subba Row, die een chela van dezelfde Meester als H.P. Blavatsky was, verdeelt het menselijke bewustzijn in vier aspecten.⁽¹⁾

Het is een goede traditie om het jaar in vier seizoenen te verdelen. Zo heeft ook het mystieke jaar vier heilige momenten, vier inwijdingen, die plaatsvinden bij de overgang van het ene seizoen naar het andere. Een mensenleven heeft ook vier stadia: jeugd, jongerenjaren, volwassenheid en ouderdom.

Hieruit blijkt dat het getal 4 zeker gebruikt werd in de spirituele wereldliteratuur. Voor Pythagoras en de Pythagoreërs was de Tetraktys (de vier) een zeer heilig getal, waar ze een heilige eed bij zwoeren. Ze zeiden dat de Tetraktys de vier elementen (vuur, lucht, water en aarde) en de vier seizoenen symboliseerde. Het universum was gebouwd op de Tetraktys.

Als je de Tetraktys goed bestudeert, dan zul je ontdekken dat deze vier in feite het resultaat is van andere getallen. Want de top van de Tetraktys is de Monade (de Eén). Uit de Eén vloeit de Duade (de Twee): geest en stof. Dan komt de Triade (vader, moeder en zoon, het begin van de manifestatie) en dan de vier (Tetrade), de kosmos.

Als je al deze getallen bij elkaar optelt, krijg je de tien (Decade), want $1 + 2 + 3 + 4 = 10$. Je ziet dus in de Tetraktys hetzelfde ritmische proces als in de vier Yuga's. Wat we willen zeggen is dat deze volgorde een natuurlijk verschijnsel is. Als je bovendien je ervan bewust bent dat de Tetraktys eigenlijk niets anders is dan een stip in een grotere driehoek en dat elke stip in een Tetraktys ook weer te verdelen is in tien kleinere stippen, dan krijg je een beeld van het proces waarin het kleinere het grotere kopieert. Dat is precies wat de derde grondstelling van *De Geheime Leer* ons leert.

Alles hangt met elkaar samen. Elk wezen, elk verschijnsel, behoort tot en is een onderdeel van iets groters, en tegelijkertijd is het opgebouwd uit kleinere dingen, die hetzelfde patroon volgen. Zo is het ook met de Yuga's. De vier Yuga's van een Wortelras bijvoorbeeld zijn slechts één periode in het totale leven van de planeet, dat eveneens in vier delen verdeeld kan worden. Op zijn beurt kan een Wortelras verdeeld worden in kleinere cycli. Elk van die cycli heeft vier fases in de verhouding van 4:3:2:1. Elke cyclus heeft vier facetten. Er is echter geen onmiddellijke overgang van de ene Yuga naar de andere. Er is namelijk een zogenaamde rustperiode, Sandhyâ genaamd. We gaan dus niet rechtstreeks van Kali-Yuga naar Satya-Yuga.

Volgens de Hermetische Wet 'zo boven, zo beneden' moet deze viervoudige verdeling ook in een mensenleven te herkennen zijn. In de Hindu-traditie heeft een mensenleven inderdaad vier fases. De verwarrende moeilijkheid is echter dat de laatste fase van een mensenleven niet zijn individuele Kali-Yuga

schijnt te zijn. Immers, de ouderdom zou de meest spirituele periode van het leven moeten zijn, terwijl Kali-Yuga de meest materiële is. Volgens Gottfried de Purucker echter vindt het Kali-Yuga van een mens niet plaats als hij bejaard is maar op middelbare leeftijd, tenminste dit is zo bij de huidige mensheid.⁽²⁾ Dan is hij het actiefst en het heftigst. Hij is in de uiterlijke wereld op het toppunt van zijn kracht. Het is een tijd van grote intensiteit en van daarmee gepaard gaande grote beproevingen. Op deze leeftijd beleven veel mensen hun zogenaamde ‘midlife crisis’.

Dit proces loopt analoog met dat van Wortelrassen of andere cycli. Die cycli overlappen elkaar. Gedurende het Kali-Yuga van een Wortelras vindt de zogenoemde rascatastrofe plaats. Mensen die de nieuwe mentaliteit ontwikkeld hebben, worden gescheiden van hen die vasthouden aan oude denkpatronen. Deze catastrofe vindt ongeveer op de helft van het volledige Wortelras plaats. Dit lijkt op de midlife crisis van een individu. H.P. Blavatsky schrijft dat wanneer het Kali-Yuga van een Wortelras er nog is, het volgende Wortelras alweer geboren wordt en zich in de Satya-Yuga fase bevindt.⁽³⁾ Tijdens de lange overgangperiode zijn er voortdurend individuele mensen die de ‘innerlijke stap’ maken. Dus niet ieder mens neemt op hetzelfde moment de stap. Sommigen doen dat veel eerder dan anderen. Er zijn ook mensen die de stap helemaal niet maken en die vast blijven houden aan de oude mentaliteit. Op een bepaalde manier kun je die overgangperiode ook in het individuele leven van een mens waarnemen. Sommige mensen maken die stap op een natuurlijke en eenvoudige manier, terwijl anderen veel lijden alvorens de nieuwe periode in hun leven te bereiken. Wie hebben nu moeilijkheden met het oud worden? Mensen die zich richten

op de buitenkant in plaats van op het innerlijk. Zij zaaien geen zaden voor een innerlijker leven voordat ze veertig zijn. Zij falen om zaad voor het ‘nieuwe ras’ te zaaien. Zij die daar wel voor zaaien, maken een innerlijke stap voorwaarts. Zelfs als ze nog niet werkelijk in hun jongere jaren een beslissing nemen, bouwen ze in hun hoofd en hun hart aan een beeld van een meer spiritueel leven: de volgende fase in hun ontwikkeling is al geboren in hun denken. Het is een embryonaal ideaal. Het bevindt zich al in zijn Satya-Yuga.

Met andere woorden: als iemand geen eerlijk en ethisch leven leidt, dan is hij niet klaar voor de oudere leeftijdsfase. Maar als hij met de Natuur meewerkt en zijn plichten vervult ten opzichte van zijn gezin, de maatschappij en de mensheid in het algemeen, dan zal de bejaarde leeftijd de mooiste en spiritueelste periode van zijn leven zijn. Het is in feite een nieuw begin. Zo’n mens is als een pas geboren baby, die in zijn Satya-Yuga, zijn Gouden Eeuw, leeft. Hij zal zich steeds meer richten op de spirituele facetten van het leven en steeds meer spirituele krachten ontwikkelen. Vervolgens sterft hij en heeft zijn rust. In zijn volgende leven zal hij op harmonieuze wijze een nieuw voertuig opbouwen, in zijn jeugd zijn talenten weer actief maken, zijn middelbare leeftijd hebben waarin hij opnieuw een innerlijke stap moet nemen, zijn ouderdom kennen, sterven en rusten. Het wiel met vier spaken draait door en door.

Niettemin verandert alles. Ons wordt geleerd dat in vorige Wortelrassen een mens zijn leven in Kali-Yuga eindigde, omdat hij nog niet de meer spirituele aspecten van zijn bewustzijn ontwikkelde had. We bevonden ons toen op de ‘Dalende Boog’. Maar merkwaardig genoeg zullen we in de komende Wortelrassen ons Kali-Yuga wederom

hebben als we oud zijn. Dan blijven we namelijk tot vlak voor onze dood innerlijk groeien. Zodoende beschikken we over al onze kwaliteiten en krachten in de jaren voor we sterven.

Er is dus veel meer te vertellen over deze Yuga’s, maar we denken dat de volgorde van hun tijdsduur altijd dezelfde is: 4, 3, 2, 1 — en dan weer beginnend met de 4, de Satya-fase. Omdat we thans in het Kali-Yuga leven, de meest turbulente van de tijdperken, kunnen we misschien juist nu meer inzicht krijgen in deze vier Yuga’s. Wie weet?

Referenties

1. T. Subba Row, *Studies in de Bhagavad-Gîtâ*. Vert. M. Meijer-Kouwe. Uitgeverij der Theosofische Vereniging in Nederland, Amsterdam 1999.
 2. G. de Purucker, *Esoteric Teachings IV*. Point Loma Publications, San Diego 1987, blz. 79-86.
 3. H.P. Blavatsky, *De Geheime Leer*, deel 2. Theosophical University Press Agency, Den Haag 1988, voetnoot op blz. 164 (blz. 147 orig. Engelse pag.).
-

Activiteiten Agenda

Lezingen in januari 2015

DEN HAAG

Râja-Yoga Opvoeding van het reïncarnerende kind

Pedagogie heeft zich altijd in de belangstelling van denkers mogen verheugen. Iedereen beseft dat opvoeding heel belangrijk is voor de opgroeiende mens, maar ook voor de samenleving. Er zijn dan ook heel veel opvoedingsmethoden. Daarvan is het vaak niet duidelijk op welke visie ze gebaseerd zijn.

Deze serie lezingen is gebaseerd op een heldere visie. Daardoor komt opvoeding in een ander licht te staan. Het Râja-Yoga-opvoedingssysteem gaat namelijk uit van reïncarnatie. En als je hiervan consequent uitgaat, krijg je een heel ander beeld van het kind, én van de opvoeder. Wat gebeurt er in het leven van het opgroeiende kind? Hoe kan het dat het groeiproces zo snel gaat? Waar komen die vermogens vandaan?

Deze serie lezingen geeft aanwijzingen hoe je zelf, als opvoeder, bepaalde gelaagdheden in jezelf kunt ontdekken, waardoor je ook beter leert in te zien welke wonderbaarlijke processen zich afspelen in het kind.

Een kind is een mens dat bezig is zijn oude talenten en eigenschappen, ontwikkeld in vorige levens, te verzamelen. Het is een oud-collega van de opvoeder. Die opvoeder moet daarom niet alleen naar het uiterlijke kind kijken, maar vooral ook naar wat 'erachter' gebeurt: in het bewustzijn van het kind.

Wie deze lezingen volgt en de aanwijzingen toepast, zal op heel andere wijze naar zichzelf en het kind kijken.

07 januari	Een andere kijk op het reïncarnerende kind
14 januari	Ontdek de geschiedenis van je reïncarnerende kind
21 januari	Ontdek je talenten als Râja-Yoga opvoeder
28 januari	Râja-Yoga Opvoeding praktisch toegepast

OVERIGE STEDEN

Van onderwijs naar (onder)wijsheid Wegwijzers voor mededogen

Er is grenzenloosheid. Er is dan ook grenzenloze groei. We kunnen altijd leren. Niemand is uitgeleerd. Grenzenloosheid houdt ook in dat wijsheid in ons zit. We moeten het nergens anders zoeken dan in onszelf.

Deze lezing behandelt hoe we die wijsheid moeten vinden en wat dat voor consequenties heeft voor ons onderwijs. Omdat wijsheid grenzenloos is, is er ook eenheid in het leven. Iedereen heeft in de totaliteit een bepaalde functie. Harmonie ontstaat als iedereen ook overeenkomstig zijn ontwikkelingsgraad zijn functie vervult. Ethische beginselen zijn dan ook niet door de mens gemaakt, maar zijn in feite de toegepaste wetmatigheden van de kosmos zelf.

De essentiële eenheid van alle wezens betekent niet dat er tussen wezens geen verschil in ontwikkeling is. Iedereen is uniek en heeft zich op zijn eigen specifieke wijze ontwikkeld. Er zijn ook altijd wezens die meer en die minder weten dan jezelf. In feite is iedereen leraar én leerling. Zowel de mens als leraar, als de mens als leerling heeft een grote verantwoordelijkheid. Ook dit thema komt in de lezing naar voren.

- 07 januari in Middelburg
- 13 januari in Arnhem
- 09 januari in Amsterdam
- 18 januari in Eindhoven
- 20 januari in Utrecht
- 27 januari in Rotterdam
- 28 januari in Leiden

Lezingen in februari 2015

DEN HAAG

Van onderwijs naar (onder)wijsheid

Er is grenzenloosheid. Er is dan ook grenzenloze groei. We kunnen altijd leren. Niemand is uitgeleerd. Grenzenloosheid houdt ook in dat wijsheid in ons zit. We moeten het nergens anders zoeken dan in onszelf.

De eerste lezing behandelt vooral hoe we die wijsheid moeten vinden en wat dat voor consequenties heeft voor ons onderwijs.

Omdat de wijsheid grenzenloos is, is er ook eenheid in het leven. Iedereen heeft in de totaliteit een bepaalde functie. Harmonie ontstaat als iedereen ook overeenkomstig zijn ontwikkelingsgraad zijn functie vervult. Dit thema komt in de tweede lezing naar voren.

In de derde lezing staat ethiek centraal, ofwel de deugden. Deugden zijn echter geen opgelegde regels maar wetmatigheden van de kosmos zelf, die iedereen kan ontdekken, begrijpen en naleven.

De essentiële eenheid is de achtergrond van alle wezens. Dat betekent echter niet dat er tussen wezens geen verschil in ontwikkeling is. Iedereen is uniek en heeft zich op zijn eigen specifieke wijze ontwikkeld. Er zijn ook altijd wezens die meer en die minder weten dan jezelf. In feite is iedereen leraar én leerling. Zowel de mens als leraar, als de mens als leerling heeft een grote verantwoordelijkheid. Daarover gaat de laatste lezing van deze serie.

04 februari	Wat is Wijsheid?
11 februari	Het heelal is er niet voor jou, jij bent er voor het heelal
18 februari	Van juist kiezen naar juist leven
25 februari	Je verantwoordelijkheid als leraar en leerling

OVERIGE STEDEN

Onze schakels met de Kosmos

Ontdek je plaats en taak in het Leven

De kosmos bestaat uit het grootste en het kleinste wat we ons maar voor kunnen stellen. Aan de ene kant is er de immense kosmische uitgestrektheid van miljoenen melkwegstelsels en aan de andere kant de onbevattelijke kleine wereld van het atoom. Maar al die werelden zijn met elkaar verbonden in een gestructureerd, geordend geheel. Kosmos betekent ook ordening.

In die ordening zijn hiërarchieën van leven. Al die wezens hebben dezelfde achtergrond, maar ze hebben allen een andere ontwikkelingsgraad. In deze lezing wordt duidelijk gemaakt dat er een onlosmakelijke band is tussen die wezens en dat ze intensief samenwerken. Wezens die verder gevorderd zijn, hebben een inspirerende werking op wezens die minder ver gevorderd zijn. Dat is goed nieuws voor ons, want we kunnen beseffen dat er contact is met die hogere bewustzijnsgebieden, waar we onze wijsheid uit kunnen putten. Maar het doet ook een beroep op onze verantwoordelijkheid. Wat doen we met die wijsheid? Claimen we die voor onszelf, of brengen we die in voor het totaal, ook voor wezens die nog minder ontwikkeld zijn dan wij?

04 februari	in Middelburg
06 februari	in Amsterdam
10 februari	in Arnhem
17 februari	in Utrecht
22 februari	in Eindhoven
24 februari	in Rotterdam
25 februari	in Leiden

**Ga naar www.stichtingisis.org
voor het complete lezingenoverzicht**

Lucifer®

Colofon

Redactie: Barend Voorham,
Henk Bezemer, Bianca Peeters, Rob
Goor, Astrid Kramer

Eindredactie: Herman C. Vermeulen

Redactieadres: Joke de Jong-van Wijk,
Mosselkreekstraat 53,
4335 TG Middelburg,
Tel. 0118-436394
(b.g.g.: 070 - 346 15 45)
e-mail: luciferred@stichtingisis.org

Reacties: De redactie houdt zich het
recht voor om ingekomen stukken te
selecteren en in te korten.

Abonnementen: kunnen op ieder
gewenst tijdstip ingaan, gelden voor
het hele kalenderjaar en worden
automatisch verlengd, indien ze niet
voor 1 december van het lopende
abonnementsjaar schriftelijk zijn
opgezegd. Dit is niet van toepassing op
cadeau-abonnementen.

Abonnementsprijzen:
Papieren abonnement
€ 25,00 voor 6 nummers (1 jaargang),
losse nummers € 4,60
Digitaal abonnement
€ 20,00 voor 6 nummers (1 jaargang),
losse nummers € 3,75
Prijswijzigingen voorbehouden,
IBAN: NL19TRIO0786911905

Uitgeverij: Stichting I.S.I.S.,
Blavatskyhuis, De Ruyterstraat 72-74,
2518 AV Den Haag, tel. 070-346 15 45,
fax 070-345 24 67
e-mail: lucifer@stichtingisis.org
internet: www.stichtingisis.org
Aanvragen van *Lucifers* kan ook via het
contactformulier op deze site.
ISSN 1382-2942

© Stichting I.S.I.S.

Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd of openbaar gemaakt in enige
vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of
enige andere manier, zonder voorafgaande
toestemming van de uitgever.

Stichting I.S.I.S.

De naam I.S.I.S. staat voor
International Study-centre for
Independent Search for truth.

Het doel van Stichting I.S.I.S. is het
vormen van een kern van Universele
Broederschap, door het bestuderen
en verspreiden van kennis over de
geestelijke achtergrond van mens en
kosmos, vrij van dogmatiek.

Stichting I.S.I.S. doet dit via cursussen,
lezingen, ondersteuning bij waarheids-
onderzoek, het uitgeven, verkopen en
uitlenen van boeken en tijdschriften,
en het stimuleren van de praktische
toepassing van die kennis.

Stichting I.S.I.S. is per definitie
boven-religieus en boven-politiek,
en ontvangt geen overheidssubsidie.
Alle werkzaamheden van Stichting
I.S.I.S. worden verricht op basis van
vrijwilligheid. De organisatie kent geen
betaalde functionarissen.

Stichting I.S.I.S. is niet verantwoordelijk
voor enigerlei verklaring of mening, die
in dit blad wordt gepubliceerd, tenzij
dit uitdrukkelijk wordt vermeld.

Stichting I.S.I.S. is een algemeen nut
beogende instelling, ANBI nummer:
50872. Zie voor de mogelijkheid om de
stichting financieel te steunen:
www.anbi.nl.

Stichting I.S.I.S.

Centraal in het werk van Stichting I.S.I.S. staan de volgende uitgangspunten:

1. De essentiële eenheid van al het bestaande.
2. Op grond daarvan: broederschap als feit in de natuur.
3. Respect voor ieders vrije wil (gebruikt vanuit deze gedachte van universele broederschap).
4. Respect voor ieders vrijheid de eigen levensvisie op te bouwen.
5. Ondersteuning geven bij het opbouwen en verdiepen van de eigen levensvisie en bij het toepassen ervan in de praktijk van het leven.

Waarom dit tijdschrift *Lucifer* heet

Lucifer betekent letterlijk Licht-brenger.

Iedere cultuur in Oost en West heeft zijn lichtbrengers: inspiratoren die de aanzet geven tot geestelijke groei en maatschappelijke vernieuwing. Zij stimuleren de mens tot zelfstandig denken en leven in besef van broederschap.

Altijd worden ze tegengewerkt en belasterd door de gevestigde orde. Altijd zijn er mensen die zich daardoor niet laten afschrikken en hun wijsheid onbevooroordeeld benaderen en onderzoeken.

Voor hen is dit tijdschrift bedoeld.

“... de titel die voor ons tijdschrift werd gekozen, slaat evenzeer op goddelijke ideeën als op de rebellie van de held in Miltons *Paradise Lost* ...

Wij werken voor ware Religie en Wetenschap, vóór feiten en tegen verzinsels en vooroordeel. Het is onze plicht – net als die van de natuurwetenschap – licht te werpen op natuurfeiten die tot nu toe waren gehuld in de duisternis van de onwetendheid ... Maar de natuurwetenschap is maar één aspect van Wetenschap en Waarheid. De wetenschap van de ziel en van de ethiek, oftewel de Theosofie, de kennis van goddelijke waarheid, is nog veel belangrijker ...”

(Helena Petrovna Blavatsky in het eerste nummer van *Lucifer*, september 1887)